

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTES
FINANŠU KATEDRA

TIEŠO NODOKĻU LOMA LATVIJAS BUDŽETĀ
BAKALAURA DARBS

Autore: Profesionālās augstākās izglītības bakalaura
studiju programmas Finanšu sektora vadība
pilna laika klātienēs studente

Signe Laksa

Stud. apl. Nr. sl09032

Darba vadītāja: Dr.ekon., profesore, Lūcija Kavale

RĪGA 2013

SATURS

Anotācija.....	3
Ievads.....	5
1. Nodokļu teorētiskais pamats.....	8
1.1 Nodokļu principi un politika.....	8
1.2 Latvijas nodokļu sistēma un politikas principi	15
1.3 Nodokļu loma valsts ieņēmumu nodrošināšanā.....	22
2. Tiešo nodokļu veidi Latvijā.....	27
2.1 Nodarbinātības nodokļu izvērtējums	29
2.2 Nodarbinātības nodokļu ietekmējošie faktori	34
3. Uzņēmuma ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa likumdošanu izmaiņu ietekme uz nodokļu iekasēšanu	43
3.1 Uzņēmuma ienākuma nodokļa izmaiņu ietekme uz ieņēmumu iekasēšanu	43
3.2 Nekustamā īpašuma nodokļa veikto reformu ietekme uz ieņēmumu iekasēšanu.....	48
Secinājumi un priekšlikumi	57
Izmantotā literatūra un avoti.....	61
Pielikumi.....	66
1. Pielikums Lielākās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides, 2002- 2012.g., milj	67

ANOTĀCIJA

Tiešie nodokļi veido gandrīz pusi no valsts kopbudžeta ieņēmumiem, bet kopš 2008.gada ekonomiskās krīzes tiešo nodokļu ieņēmumi ir samazinājušies, un piecus gadus pēc krīzes vēl joprojām ir jūtamas sekas, jo ieņēmumi nav pirms krīzes apjomā. Tādēļ bakalaura darba mērķis ir balstoties uz nodokļu teorijas izpēti izvērtēt tiešo nodokļu iekasēšanas praksi Latvijā un sniegt priekšlikumus budžeta ieņēmumu palielināšanai.

Lai sasniegtu mērķi, darba uzdevumos bija iepazīties ar nodokļu speciālo literatūru, Latvijas nodokļu sistēmas raksturojumu, noskaidrot tiešo nodokļu nozīmi Latvijas budžetā un izvērtēt uzņēmuma ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa likumdošanas izmaiņu ietekmi ieņēmumu iekasēšanā. Izstrādāt secinājumus un priekšlikums nodokļu ieņēmumu palielināšanai.

Pēc veikto uzdevumu izpildes tika secināts, ka tiešo nodokļu ieņēmumu budžetā iespējams palielināt ja:

- 1)tiks apkarota ēnu ekonomika, kas veicina nelegālo nodarbinātību un aplokšņu algu izplatību, ko veicina pārējo faktoru ietekme.
- 2)tiks strādāta pie uzņēmējdarbības vides uzlabošanas un pārskatīta uzņēmuma ienākuma nodokļa atvieglojuma sistēma.
- 3)nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības noteikšanā tiks veiktas likumdošana izmaiņas un samazināts valsts nodevas apmērs par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā.

Darbs sastāv no 68 lapaspusēm, 10 tabulām, 13 attēliem, 3 formulām.

Atslēgas vārdi: tiešie nodokļi, Latvijas budžeta palielināšanas iespējas.

ANNOTATION

The direct taxes collections are almost the half of the consolidated government budget income, but from the economic crises of year 2008 direct taxes decreased and still after five years have consequences, because the income from the direct taxes is not on that level whit they were before crises. The bachelor's thesis aim is to assess the direct taxes practice in Latvia and make the proposals how to increase fiscal revenue.

To achieve the aim author studded the available special literature about direct taxes, evaluated the direct taxes system in Latvia and make the proposal how to increase the budget incomes. Also explore the Latvian tax system characteristics, evaluated company income tax and cadastral value of property legislation changes.

After accomplishing the tasks author has concluded that budget income from direct taxes can be increased:

- 1) If the shadow economy, the illegal employment and envelope wages could be stopped;
- 2) If the business environment will be improved and company income tax system will be reviewed and changed;
- 3) If the legislation changes will be made in rating of cadastral value of the property;
- 4) If the government fees will be decreased for ownership in the land register.

The bachelor consists from: 68 pages, 10 tables, 13 images and 3 formulas.

Keywords: direct taxes, opportunities to increase the budget of the state of Latvia.

IEVADS

Latvijas Republikā, tāpat kā daudzās citās pasaules valstīs, ar nodokļiem apliek gan visu saražotās produkcijas (sniegto pakalpojumu) vērtību, gan katru tās elementu atsevišķi. Tādēļ ikvienam Latvijas iedzīvotājam ir aktuāls jautājums par nodokļiem, to likmēm, atvieglojumiem un saistošie noteikumi, jo nodokļi skar ikvienas mājsaimniecības un uzņēmumu budžetus.

Nodokļi aptver būtiskas funkcijas, tie aptver visus tautsaimniecībā svarīgus pasākumus un katru valsts iedzīvotāju. Ar nodokļu politiku var stimulēt vai bremzēt valsts attīstību kopumā, vai kādu atsevišķu tautsaimniecības nozari. Tāpēc svarīgi ir izveidot efektīvu nodokļu sistēmu, kas nodrošina tautsaimniecības attīstību, iedzīvotāju labklājību un pēc iespējas lielākus valsts kopbudžeta ienākumus.

Nedrīkst aizmirst, ka budžets ir instruments, ar kura palīdzību valsts nodrošina makroekonomisko stabilitāti un viena no budžeta galvenajām funkcijām ir valsts budžeta ieņēmumu nodrošināšana, kas ir svarīga ikvienam Latvijas valsts iedzīvotājam, jo tā garantē iedzīvotājiem stabilitāti, drošības sajūtu un nodrošina sociālās garantijas, tādēļ ir svarīgi, lai budžeta ieņēmumi būtu stabili un prognozējami.

Šī tēma tika izvēlēta, jo tiešo nodokļu ieņēmumi pēdējo piecu gadu ir laikā samazinājušies, un vidēji veido aptuveni 46% no valsts kopbudžeta ieņēmumiem līdz ar to droši var apgalvot, ka tiešajiem nodokļiem ir noteicoša loma valsts kopbudžeta ieņēmumos. Kopš 2008.gada ekonomiskās krīzes iespaidā tiešo nodokļu ieņēmumi ir samazinājušies, un piecus gadus pēc krīzes vēl joprojām ir jūtamas sekas, kaut arī regulāri tiek izskatīti jautājumi, kas saistīti ar nodokļu politiku, veikti likumu grozījumi, mainītas nodokļu likmes, bet tiešo nodokļu iekasētie ieņēmumi nav atgriezušies pirms krīzes apjomā, tādēļ ir nepieciešams noskaidrot iemeslus, kas kavē tiešo nodokļu iekasēšanu.

Valsts finanšu institūcijas kā Finanšu ministrija, Valsts ieņēmumu dienests, jau risina problēmas, kuras skar tiešo nodokļu iekasēšanu, sniedzot dažādus ziņojumus, pārskatus, par to kā tiek risināti jautājumi par krīzes seku likvidēšanu, bet netiek sniegts atsevišķs pētījums par tiešo nodokļu ietekmējošo faktoru analīzi, tādēļ autore ir izvēlējusies izpētīt šo jautājumu, kas ietekmē tiešo nodokļu ieņēmumus, un sniegt savus secinājumus un priekšlikumus kā būtu iespējams palielināt tiešo nodokļu ieņēmumus valsts budžetā.

Bakalaura darba mērķis: balstoties uz nodokļu teorijas izpēti izvērtēt tiešo nodokļu iekasēšanas praksi Latvijā un sniegt priekšlikumus budžeta ieņēmumu palielināšanai.

Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti sekojoši **uzdevumi:**

1. Iepazīties ar speciālo literatūru, kas saistīta ar nodokļiem;
2. Iepazīties ar Latvijas nodokļu sistēmu un nodokļu politikas principiem;
3. Noskaidrot tiešo nodokļu nozīmi Latvijas valsts budžetā;
4. Analizēt nodarbinātības nodokļu ieņēmumu ietekmējošos faktorus;
5. Izvērtēt uzņēmuma ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa likumdošanas izmaiņu ietekmi ieņēmumu iekasēšanā;
6. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus nodokļu ieņēmumu palielināšanai.

Darbs sastāv no trīs daļām. Pirmajā daļā tiek aprakstīti vispārējie nodokļu politikas principi un nodokļu sistēmu veidojošie elementi, kā arī aplūkoti Latvijas nodokļu sistēmas principi un analizēts tiešo nodokļu īpatsvars pa budžeta veidiem. Darba otrajā daļā tiek pētīti nodarbinātības nodokļu vispārējie jautājumi, un veikta nodarbinātības nodokļu ieņēmumu ietekmējošo faktoru analīze. Darba trešajā, noslēdzošajā daļā, analizēta uzņēmuma ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa likumdošanas izmaiņu ietekme. Darbs noslēdzas ar autores izstrādātajiem secinājumiem un priekšlikumiem par tiešo nodokļu ieņēmumu palielināšanu, darbā pievienoti pielikumi, kas pievienoti darba beigās.

Darbā tika izmantotas sekojošas pētniecības metodes: literatūras avotu salīdzināšana, ekonomiskā analīze, statistisko datu analīze, salīdzinošā metode, likumdošanas aktu analīze monogrāfiska/aprakstoša analīze. Autore izmantoja šīs metodes, jo tās ļauj novērtēt datu izmaiņas laika periodā un tās ļauj sasniegt izvirzīto mērķi.

Par bakalaura darba pētījumu periods no 2008.gada līdz 2013.gadam aprīlim. Šis periods tika izvēlēts, jo 2008.gads ir saistīts ar ekonomisko lejupslīdi, bet par pētījuma perioda beigu gadu izvēlēts 2013.gads, jo šajā gadā Latvijas valdība plāno lielākos budžeta ieņēmumus pēdējos piecos gados un ekonomiskās situācijas atveseļošanu.

Darba izstrādāšanas procesā tiek izmantoti Latvijas Republikas likumdošanas akti, speciālā literatūra par nodokļiem, metodiskie materiāli, statistiskas un finanšu iestāžu dati, materiāli no interneta.

Darba tiek pielietoti sekojoši saīsinājumi:

IIN- iedzīvotāju ienākuma nodoklis;

VSAOI- valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas;

UIN- uzņēmuma ienākuma nodoklis;

NĪN- nekustamā īpašuma nodoklis;

VZD- Valsts zemes dienests;

VID- Valsts ieņēmumu dienests;

IKP- iekšzemes kopprodukts.

1.NODOKĻU TEORĒTISKAIS PAMATS

1.1 Nodokļu principi un politika

21. gadsimta nodokļu politika ir valsts pasākuma kopums, kas veidots, lai iekasētu līdzekļus un veicinātu valsts ekonomisko izaugsmi, kas notiek ievērojot, valsts iedzīvotāju intereses un tiesības. Lai valsts sasniegtu izvirzītos mērķus tiek izmantota fiskālā politika¹, kas darbojas, kā viens no valdības instrumentiem valsts konkurētspējas veidošanā. Lai valsts būtu, spējīga konkurēt liela nozīme ir valsts izveidotajai nodokļu politikai, kas ir par iemeslu, kādēļ katrā valstī nodokļu politikai ir savas atšķirības, ko nosaka tādi faktori kā mentalitāte, nacionālās tradīcijas, valsts attīstības līmenis un valsts ģeogrāfiskais stāvoklis.

Ikvienas nodokļu sistēmas pamatā ir aplikšanas principi, ar kuriem saprot pamatnoteikumus nodokļu uzlikšanas sistēmai. Autore savā darbā ir izvēlējusies dažādu autoru, komiteju un pētniecības institūtu izstrādātos nodokļu politikas principus, ar mērķi iegūt dažādus viedokļus, un izdarīt secinājums par nodokļu politikas principiem, un to pilnveidošanu.

Ir svarīgi minēt, ka pirmais, kas sākotnēji bija izstrādājis nodokļu politikas, pamatprincipus bija Ā.Smīts (Adam Smith(1723-1790)), šie principi ir kopums, kam būtu jāraksturo laba un efektīva valsts nodokļu sistēma, un par tādiem uzskatīja: taisnīgumu, noteiktību, ērtumu un izmaksu ekonomiju.² Savukārt nepilnu gadsimtu vēlāk vācu finansists A.Vāgners (Adolph H.G Wagner(1835-1917) nodokļu pamatprincipus bija noformulējis jau plašāk un tie bija šādi:

- Finanšu principi (nodokļu ieņēmumu pietiekamība un elastība).
- Tautsaimniecības principi (nodokļu uzlikšanas avota izvēle, nodokļu veidu kombinācija).
- Ētisku jeb taisnīguma principi (nodokļa iekasēšanas vispārīgums un vienmērīgums).
- Administratīvi tehniskie (nodokļa vadības) principi (nodokļu noteiktība, samaksas ērtums un iekasēšanas (saistību izpildes) izmaksu optimizēšana).³

---

¹ **Fiskālā politika**- ekonomikas teorijā ir valdības pamatnostādņu un lēmumu komplekss, kas nosaka to, kā tiek veikti valsts finanšu tēriņi un to, kā tie tiek segti. Fiskālā politika ir nodokļu un budžeta politika, ar kuras palīdzību tiek iegūta lielākā daļa no valsts budžeta.

² McConnell R.C., Brue L.S., Economics: Principles, Problems and Policies 17.ed, The McGraw-Hill Companies, 2007, 96.lpp.

³ K.Ketners, O. Lukašina. Nodokļi Eiropas Savienībā un Latvijā. R.: Merkūrijs LAT. 2007.-18-19.lpp

Nodokļu sistēmas laika gaitā paliek arvien sarežģītākas, tādēļ arī nodokļu politikas pamatprincipi ir pilnveidoti, un tādēļ autore uzskata par svarīgu iepazīties arī ar dažādiem 21.gadsimta nodokļu politikas principiem, ko ir pētījuši dažādi pasaules institūti un komisijas, kā pirmais no tiem ir Amerikas zvērināto grāmatvežu institūts (American Institute of Certified Public Accountants- AICPA), kas 2001.gadā par nodokļu politikas principiem ir uzskaitījuši šādus: taisnīguma princips, noteiktības princips, ērtības princips, ekonomijas princips, vienkāršums, neitralitāte, ekonomikas izaugsmi veicinošiem un efektīviem, jābūt paredzamiem un skaidri formulētiem, līdz minimumam samazināt nodokļu plaisu, sabalansēt ar valsts budžetu.⁴ Kā nākamais, kas izveidojas savus nodokļu politikas principus ir Havaju 2001-2003 nodokļu ieņēmumu komisija (Hawaii 2001-2003 Tax Review Commission), kura savā ziņojumā par nodokļu politikas principiem ir uzskatījusi šādus principus: noteiktības princips, stabilitātes princips, pietiekamības princips, neitralitātes princips, taisnīguma princips, viegla un ekonomiska administrēšana.⁵ Arī savus nodokļu principus ir izstrādājusi arī nodokļu fonds (Tax Foundation), kas ir iestāde, kura apkopo un publicē datus par nodokļu politiku gan valsts līmenī, gan pasaules līmenī. Nodokļu fondam ir augsta reputācija un uzticamība, jo tās misija ir izglītēt nodokļu maksātājus par pareizu nodokļu politiku. Nodokļu fonds vadās pēc šādiem pareizas nodokļu politikas principiem: vienkāršums, caurspīdīgums, neitralitāte, stabilitāte, plašās bāzes un zemas likmes, likuma atpakaļejošais spēks.⁶ Arī Vašingtonas Valsts nodokļu struktūras studiju komiteja (Washington State Tax Structure Study Committee), 2002.gadā izveidoja nodokļu alternatīvas nodokļu politikas pamatprincipus: pietiekamības princips, stabilitāte princips, elastība, taisnīgums, ekonomiskā vitalitāte un harmoniju ar citām valstīm, ekonomiskā neitralitāti un efektivitāti, pārredzamība, administratīvā vienkāršība.⁷

Autore grib uzsvērt, ka šī bija tikai maza daļa no nodokļu politikas pamatprincipiem, ko autore uzskatīja par svarīgiem un tādēļ tie tika iekļauti autorei darbā.

Iepazīstoties ar dažādu autoru, komiteju un pētniecības institūtu izstrādāto nodokļu principiem, autore nonāca pie secinājuma, ka laika gaitā šie principi ir pilnveidoti, bet to

---

⁴ AICPA Tax Policy Concept Statements. [Tiešsaiste] Amerikas zvērināto grāmatvežu institūta dati.

[Skatīti 2013.gada 13.februārī]. Pieejams:

<https://www.aicpa.org/INTERESTAREAS/TAX/RESOURCES/TAXLEGISLATIONPOLICY/Pages/TaxReform.aspx>

⁵ www6.hawaii.gov.com [Tiešsaiste], Havaju nodokļu ieņēmumu dati [Skatīts 2013.gada 28.februārī]. Pieejams:

http://www6.hawaii.gov/tax/trc/docs2003/trc_rpt_2003.pdf

⁶ [www.taxfoundation.org](http://taxfoundation.org). [Tiešsaiste], Nodokļu fonda dati [Skatīts 2013.gada 28.februārī]. Pieejams:

<http://taxfoundation.org/principles-sound-tax-policy>

⁷ [www.dor.wa.gov.com](http://dor.wa.gov.com) [Tiešsaiste], Vašingtonas Valsts nodokļu struktūras studiju komitejas dati. [Skatīts 2013.gada 28.februārī] Pieejams:

http://dor.wa.gov/content/aboutus/statisticsandreports/wataxstudy/Chapter_2.pdf

mērķis ir palicis nemainīgs, sekmēt valsts attīstību un finansiālo stabilitāti. Taisnīguma princips ir vienīgais politikas princips, kuru piemin visi iepriekš minētie autori un komitejas. Kā nākamo secinājumu, autore var izteikt, ka Amerikas zvērināto grāmatvežu institūta (American Institute of Certified Public Accountants) un Vašingtonas Valsts nodokļu struktūras studiju komiteja (Washington State Tax Structure Study Committee), izstrādātie principi ir visaptverošākie, un viss vairāk pietuvināti mūsdienu nodokļu politikām.

Valstij ir jāvadās arī pēc pamatprincipiem, bez kuriem efektīva finanšu vadība nav iespējama, tādēļ, klasiskajā ekonomiskajā teorijā ir izveidojušies efektīvus nodokļus sistēmas veidošanas pamatprincipi, taču jāmin, ka katrā valstī šie principi tiek papildināti un pielāgoti katras valsts vajadzībām, bet katrai valstij būtu jāievēro šie būtiskākie pamatprincipi, kuri ir:

- Ekonomiskā efektivitāte: nodokļu sistēma nedrīkst izjaukt efektīvu resursu sadalīšanu valsts ekonomikā. Attīstības sabiedrības apstākļos tirgus aktivitātes ir paorganizējošs process. Nepārdomātas rīcības dēļ var izveidoties situācija, kad kapitāls tomēr aizplūst no valsts, kas negatīvi ietekmē valsts tautsaimniecību. Vadības uzdevums ir sekot šādām tendencēm, un laikus izvērtēt radušos situāciju. Šo procesu var ietekmēt ar nodokļu sistēmas deformējošo ietekmi uz kapitāla tirgu, kā arī noteikt ekonomiskā zaudējuma pakāpi, kas radies nodokļu politikas īstenošanas dēļ. Turpmākā rīcība virzāma uz alternatīvu priekšlikumu izstrādāšanu, mainot esošo nodokļu nosacījums par labu tautsaimniecību interesēm, stimulējot kapitāla veidošanos, ko varētu izmantot par iekšzemes investīciju avotu ekonomikas ilgtermiņa attīstībai.
- Vienkārša administrēšana- nodokļu sistēmai jābūt pēc iespējas viegli un lēti pārvaldāmai. Veidojot nodokļu sistēmu, nepieciešams izvērtēt to administrēšanas kārtību un mehānismu, novērtējot nepieciešamās nodokļu iekasēšanas izmaksas.
- Elastīgums- nodokļu sistēmai jābūt ātri jāreaģē uz ekonomisko apstākļu izmaiņām. Tas nozīmē, ka nodokļu sistēma iz izveidota tā, lai vienlaikus ar tautsaimniecības attīstības uzlabošanos palielinātos nodokļu ieņēmumi, turklāt papildus nepalielinot nodokļu likmi, ar nodokli apliekamo bāzi vai mainot citus nosacījumus nodokļu likumos.
- Objektivitāte un taisnīgums- nodokļu sistēmai jābūt korektai attiecībā pret dažādiem nodokļu maksātājiem. Tai jābūt godīgai un vienlīdz jāaptver visi nodokļu maksātāji. Ekonomikas teorijā pastāv sociāldemokrātu uzskats (vertikālais taisnīgums) un liberāļu uzskats (horizontālais taisnīgums). Vertikālais taisnīgums tiek pielietots atbilstoši subjektu maksātspējai, jo lielāki ir ienākumi, jo lielākam jābūt nodokļu

slogam. To var panākt, ienākumiem piemērojot progresīvas nodokļu likmes. Savukārt horizontālais taisnīgums saistāms ar proporcionālas likmes.⁸ Jāatzīmē, ka liberāli uzskata, ka nodokļi ir samaksa par valsts sniegtajiem pakalpojumiem, tas ir, nodokļu sistēmai jābūt veidotai tā, lai lielākus nodokļus maksātu tās personas, kas vairāk izmanto valsts pakalpojumus, bet sociāldemokrāti savukārt uzskata, jo lielāki ir ienākumi, jo lielākam jābūt nodokļu slogam.⁹

Par vienu no galvenajiem nodokļu politikas rādītāju izmanto nodokļu slogu, kas izteikts procentos no iekšzemes kopprodukta (IKP), kas attiecīgi parāda, kāda daļa no IKP tiek pārdalīta ar valsts nodokļu politikas palīdzību, autore arī piedāvā nodokļa sloga formula:

1.1 Nodokļu sloga formula

$$S = \frac{\sum NI}{IKP},^{10}$$

kur,

S-nodokļu slogs,%;

$\sum NI$ -nodokļu ieņēmumi bāzes periodā, milj. Ls;

IKP- iekšzemes kopprodukts bāzes periodā, milj. Ls.

Pēc Eiropas statistikas grāmatas (Eurostat statistical books), 2012.gada izdevuma datiem, autore izveidoja 1.1 tabulu, kurā atspoguļoja visu Eiropas Savienības valstu nodokļu slogu ar mērķi noskaidrot augstākos un zemākos nodokļus slogus Eiropas Savienībā.

1.1.tabula

Nodokļa slogs Eiropas Savienības valstīs, 2010gadā, %¹¹

Valsts	Nodokļu slogs %
Lietuva	27,1%
Rumānija	27,2%
Latvija	27,3%
Bulgārija	27,4%
Slovākija	28,1%

⁸Medne A. Nodokļi Latvijā. R.: Turība biznesa augstskola. 2012.- 18-19lpp

⁹Ketners K, Lukašina O. Nodokļi Eiropas Savienībā un Latvijā. R.: Merkūrijs LAT. 2007.-25.lpp

¹⁰ Staņislava T., Ketners. K. Nodokļu politika Eiropas Savienības vidē. R.: Biznesa un finanšu pētniecības centrs. 2009.-36.lpp

¹¹ Tax burden in the European Union countries [Tiešsaiste], www.ec.europa.eu [Skatīts 2013.gada17.aprīlī]. Pieejams:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/article_6047_en.htm

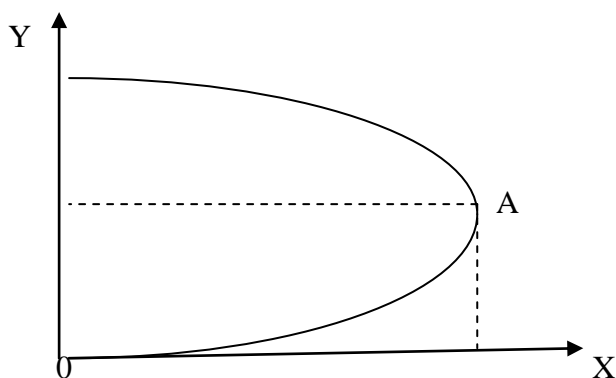
Īrija	28,2%
Grieķija	31%
Portugāle	31,5%
Polija	31,8%
Spānija	31,9%
Malta	33,3%
Čehija	33,8%
Igaunija	34,2%
Apvienotā Karaliste	35,6%
Kipra	35,7%
Luksemburga	37,1%
Ungārija	37,7%
Slovēnija	38%
Vācija	38,1%
Nīderlande	38,8%
Austrija	42%
Somija	42,1%
Itālija	42,3%
Francija	42,5%
Beļģija	43,9%
Zviedrija	45,8%
Dānija	47,6%
Eiropas vidējais līmenis	39,3%

Iepazīstoties ar 1.1 tabulas datiem, tad pirmo secinājumu, ko autore var izteikt, ka Latvijā ir trešais zemākais nodokļu slogs kas ir 27,3% no IKP, vēl zemāks nodokļu slogs ir Lietuvā 27,1% un Rumānijā 27,2%, bet Eiropas Savienības augstākie nodokļu slogi ir tādās valstīs kā, Dānija-47,6%, Zviedrija-45,8% un Beļģija- 43,9%. Ja nodokļu slogu salīdzinām Baltijas valstu vidū, tad pirmā vietā ierindojas Igaunija-34,2%, otrā Latvija-27,3% un trešajā vietā Lietuva ar 27,1% no IKP. Ja Latvijas un Lietuvas nodokļa slogs atšķiras par 0,02%, tad Igaunijas nodokļu slogs ir lielāks par 6,9%, un vairāk tuvojas Eiropas Savienības vidējām līmenim, kas ir 39,3% liels.

Ir iespējams izmantot arī individuālā nodokļa sloga rādītājus kā patēriņa nodokļu, kapitāla nodokļu, darbaspēka nodokļu slogu, ko attiecina pret attiecīgo nodokļu ieņēmumu summas pret statistisko nodokļa bāzi (iekšzemes patēriņš, peļņa, darba samaksa).

Lai nodokļu sistēma varētu pildīt savas funkcijas un sasniegt savus izvirzītos mērķus, likumos ir atrunāti elementi no kā sastāv nodokļu sistēma. Visā pasaulē nodokļu elementi ir vieni un tie paši, bet tomēr katrā valstī tie tiek lietoti dažādi, tādēļ pasaulē nav divu vienādu nodokļu sistēmu. Autore ir turpmāk ir uzskaitījusi nodokļu elementus:

- Nodokļu maksātājs jeb nodokļu subjekts- gan fiziskās, gan juridiskās personas, personas, kurām ir pienākums maksāt konkrēto nodokli, iestājoties likumā paredzētajiem apstākļiem.
- Nodokļa objekts ir ekonomiskā parādība, kurai tiek piemēroti nodokļi (ienākumi, īpašums, izdevumi jeb patēriņš)
- Nodokļa bāze - ir nodokļa objekta kvantitatīvais raksturojums, kas ļauj noteikt apliekamā objekta kvantitatīvos rādītājus. Nodokļu bāze var tikt koriģēta politisku, taisnīguma, lietderības vai citu apsvērumu dēļ.
- Nodokļa likmes- ir konkrēta nodokļa lielums uz vienu nodokļa bāzes lielumu, ko var noteikt absolūtā summā vai procentos no bāzes lieluma. Jāmin, ka augstas nodokļu likmes nesekmē ekonomisko attīstību to mums arī parāda Laffēra līkne(1.1.att.)

1.1.att. Laffēra līkne¹²

Attēls Laffēra līkne parāda, ka uz X asis ir nodokļu ieņēmumi un uz Y asis nodokļa likmes. Punktā A notiek „lūzums”, kura rezultātā tiek samazināti nodokļu ieņēmumi, neskatoties uz likmju pieaugumu. Jāmin, ka optimālas nodokļu likmes robežas noteikšana ir aktuāla visām valstīm ar pārejas ekonomiku.

¹² Jones M.S., Principles of Taxation for Business and Investment Planning. The McGraw-Hill Companies, 2007, 24.lpp.

Nodokļu likmes ir atkarīgas no valsts nodokļu sistēmas to mērķiem, un, kāds ir valsts vēlamais efekts no tām, tālāk būs uzskaitītas iespējamās nodokļu likmes.

Nodokļu likmes var būt:

- Absolūtā summā (muitas, dabas resursu nodokli);
- Procentuāli¹³ (procentos pret bāzes vērtību);
- Proporcionālas jeb nemainīgās: tas nozīmē ir viena likme neatkarīgi no nodokļa bāzes lieluma, Latvijā tādi ir iedzīvotāju ienākuma nodoklis, uzņēmuma ienākuma nodoklis, sociālās apdrošināšanas nodoklis.
- Progresīvās likmes: nozīmē, ka likme pieaug, palielinoties ar nodokli apliekamajai bāzei, no tādiem Latvijā ir nekustamā īpašuma nodoklis.
- Regresīvās likmes: nozīmē, ka palielinoties ar nodokli apliekamai bāzei, likme samazinās,¹⁴ Latvijā šādas nodokļu likmes nav sastopamas.

Jāmin, ka augstas nodokļus ne vienmēr sekmēs ekonomisko attīstību. Palielinot nodokļus, likmes pieaug ieņēmumi, bet ir lūzuma punkts, kad palielinot nodokļu likmes, nodokļu ieņēmumi samazināsies. Autore uzskata, ka Latvija šādu lūzuma punktu ir sasniegusi, ko sasaista ar sociālām iemaksām un algas nodokli, kas rezultātā noved pie ēnu ekonomikas, kas ietver „aplokšņu” algu izplatību valstī un nelegālo nodarbinātību.

- Nodokļa atlaides un atvieglojumi- nodokļu summas samazinājums, nodokļa bāzes samazinājums, nodokļa likmes samazinājums, nodokļa brīvdienas. Elements var nebūt atkarībā no konkrētajiem politiskajiem risinājumiem. Par nodokļu atvieglojumu var uzskatīt jebkuras novirzes no attiecīgās valsts likumos noteiktā vispārējā nodokļu režīma, kas kādam nodokļu maksātājam paredz nodokļa sloga samazinājumu vai izdevīgāku nodokļa samaksas kārtību, vadoties pēc kritērija, ka nodokļu maksātājs atbilst nodokļu likumā noteiktai pazīmēm.
- Nodokļa iekasēšanas organizēšana-periodiskiem nodokļiem tas ir taksācijas periods, vienreizējiem nodokļiem- maksāšanas termiņš, kas saskaņots ar subjektu maksātnespēju, nodokļa maksāšanas kārtība, respektīvi, tehniski administratīviem nodokļa elementiem, kas nepieciešami nodokļa saistību noteikšanai un kontrolei.
- Nodokļu avots (kas ir nodokļa subjekta ienākums)
- Aplikšanas vienība (objekta mērvienība-naudas vienība, platības vienība)

---

¹³ Kutuzova O. Finanšu un Kredītu. R.: Turība Biznesa augstskola. 2012.-146.lpp

¹⁴ Jones M.S., Principles of Taxation for Business and Investment Planning, The McGraw-Hill Companies, 2007, 32.lpp.

- Nodokļu periods (gads, ceturksnis, mēnesis vai cits, kuram beidzoties nosaka nodokļu bāzi un nodokļu summu, kas ir jāapmaksā, līdz noteiktam datumam.)
- Sodi (par maksājumu termiņu nokavēšanu, izvairīšanos no nodokļu maksājumiem).¹⁵

Daudzi autori uzskaita tikai šādus nodokļu elementus kā nodokļu maksātājs jeb nodokļu subjekts, nodokļa objekts, nodokļa bāze, nodokļa likmes, atvieglojumi, bet autore uzskata, ka pārējie elementi nav mazāk svarīgi, tādēļ arī tos ir iekļāvusi savā darbā.

Kopumā var secināt, ka visu nodokļu sistēmu pamatā ir pamatprincipi (aplūkšanas principi un vadības) un elementi bez kuriem efektīva nodokļu sistēma nav iedomājama, kā arī katrā valstī šos pamatprincipus izmanto savādāk, tādēļ pasaulē nav divu identisku nodokļu sistēmu. Nākamajā apakšnodaļā autore iepazīsies ar Latvijas nodokļu sistēmu tās pamatnostādņem un likumiem.

1.2 Latvijas nodokļu sistēma un politikas principi

Latvijas Republikas nodokļu un nodevas sistēmu regulē likums „Par nodokļiem un nodevām”, kas ietver sevī 14 nodokļus un apmēram 90 nodevas, likums uzskatāms par nodokļu un nodevu „jumta” likumu, kas nosaka vispārīgos nodokļu sistēmas piemērošanas principus, kā arī attiecības starp nodokļu maksātāju un nodokļu administrēšanu. Latvijas nodokļu sistēmā ir 13 reglamentējošie nodokļu likumi, kas attēloti 1.1.tabulā.

1.2.tabula

Nodokļi un to reglamentējošie likumi ¹⁶

Nr.p.k	Nodoklis	Likums
1.	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”
2.	Uzņēmuma ienākuma nodoklis	Likums „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”
3.	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	Likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu”
4.	Pievienotās vērtības nodoklis	Likums „Par pievienotās vērtības nodokli
5.	Akcīzes nodoklis	Likums „Par akcīzes nodokli”

¹⁵ Kutuzova O. Finanšes un Kredīts. R.: Turība Biznesa augstskola. 2012.-150-151.lpp

¹⁶ Likums „Par nodokļiem un nodevām” 8.pants

6.	Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis	Likums „Par vieglo automobiļu un motociklu nodokli”
7.	Muitas nodoklis	Muitas likums un citi muitas lietās noteikto kārtību reglamentējoši normatīvie akti
8.	Dabas resursu nodoklis	Dabas resursu nodokļa likums
9.	Nekustamā īpašuma nodoklis	Likums „Par nekustamā īpašuma nodokli”
10.	Izložu un azartspēļu nodoklis	Likums „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli”
11.	Elektroenerģijas nodoklis	Elektroenerģijas nodokļa likums
12.	Mikrouzņēmumu nodoklis	Mikrouzņēmumu nodokļa likums
13.	Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis	Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums
14.	Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis	Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa 14likums

Latvijas likumdošanā jēdziens „Nodoklis ir ar likumu noteikts obligāts maksājums valsts budžetā vai pašvaldību budžetos (pamatbudžetā vai speciālajā budžetā), kas nav maksājums par noteiktas preces iegādi vai pakalpojuma saņemšanu un nav soda naudas un nokavējuma naudas maksājums, kā arī nav maksājums par valsts kapitāla vai tā daļas izmantošanu,”¹⁷ autore uzskata, ka likuma dotais definējums, kas ir nodoklis neļauj saprast mērķi, kam tas ir domāts, tādēļ būtu iespējams šo definējumu vēl paplašināt, un padarīt vēl precīzāku.

Šobrīd spēkā esošā Latvijas nodokļu sistēma galvenokārt balstās uz 1995.gadā veiktās nodokļu reformas galarezultāta pieņemtajiem nodokļu likumiem, kas turpmākajā laika periodā ir būtiski grozīti vai pieņemti no jauna. 1995.gada nodokļu reforma tika īstenota, lai sasniegtu divus galvenos mērķus:

¹⁷ Likuma „Par nodokļiem un nodevām” 1.pants

- Nodrošinātu stabilus budžeta ieņēmumus, lai finansētu prioritārus sociālos un ekonomiskos pasākumus un ierobežotu fiskālo deficītu.
- Veicinātu valsts ekonomisko izaugsmi, sekmējot godīgu konkurenci un atsakoties gan no nepamatotām privilēģijām jeb atvieglojumiem, gan no nepamatoti augstām nodokļu likmēm atsevišķiem ekonomikas sektoriem.¹⁸

Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, 2004.gadā tika pilnveidota nodokļu sistēma, kuras mērķis bija veikt nodokļu reformas atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, bet šo reformu laikā vairāk tik skarti netiešie nodokļi, bet no 2008.gadā līdz 2010.gadam tika turpināta nodokļu sistēmas pilnveide valstī, izmantojot iedzīvotāju ienākumu nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa likmes, kā arī tika paplašināta nekustamā īpašuma nodokļa bāze ar mērķi palielināt valsts budžeta ieņēmumus un ekonomiskā krīzes seku likvidēšanai. Nodokļu sistēmas turpmākās attīstības un pilnveidošanas gaitā šīs tendences nav saglabātas visos gadījumos, jo daži veiktie grozījumi ir veikti, lai nodokļu bāze tiktu samazināta un, arī nodokļu administrēšanas uzlabošanu, kā neatņemamu sastāvdaļu nodokļu sistēmas pilnveides procesā jāmin nodokļu likumu saskaņošana ar Eiropas Savienības prasībām.

Autore piekrīt, ka par nodokļu un nodevu sistēmas svarīgu sastāvdaļu ir uzskatāmas starptautiskās konvencijas par nodokļu dubultās uzlikšanas un nodokļu nemaksāšanas, kas regulē nodokļu citu valstu rezidentu Latvijā gūtajiem ienākumiem un Latvijas rezidentu ārvalstīs gūtajam ienākumam.”¹⁹ Prioritāšu secībā ir noteiktas šādas valstu grupas:

- 1)Eiropas Savienības dalībvalstis, kandidātvalstis, citas Eiropas valstis;
- 2)Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dalībvalstis;
- 3)NVS valstis;
- 4)valstis, kas izteikušas priekšlikumu noslēgt nodokļu konvenciju vai plāno veikt investīcijas Latvijā, vai valstis, kurās veikt investīcijas plāno Latvijas rezidenti²⁰

Par Latvijas nodokļu politikas jautājumiem atbild Latvijas Republikas Finanšu ministrija, „Latvijas valdība ir pieņēmusi Latvijas Konverģences programmu 2012-2015.gadam (turpmāk – Konverģences programma), un nodokļu pamatfunkcijas ir raksturotas kas ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu. Konverģences programma kā politikas plānošanas dokuments ir apstiprināta Ministru kabinetā, prezentēta un izskatīta atbilstošajās Saeimas komisijās.

¹⁸ Kodoliņa-Miglāne I. Nodokļi Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. R.: Turība Biznesa augstskola. 2005.-14-15lpp

¹⁹ Medne A. Nodokļi Latvijā. R.: Turība biznesa augstskola. 2012.-15lpp

²⁰ Kodoliņa-Miglāne I. Nodokļi Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. R.: Turība Biznesa augstskola. 2005.-16lpp

Konverģences programma un par to Latvijai sniegtie ES Padomes ieteikumi būs pamats turpmākajam darbam pie 2013.gada valsts budžeta sagatavošanas,²¹ autore uzskata, ka šī konverģences programma ir sastādīta tā, lai ātrāk ļautu atkopties no krīzes radītajām sekām.

Kā jau 1.1 apakšnodaļā noskaidrojām, ka katrai sistēmai jāvadās pēc pamatprincipiem, ar kuru palīdzību iespējams risināt valsts problēmas, bet pirms tam ir jānoskaidro Latvijas nodokļu pamatfunkcija, kuras tiek definētas kā- efektivitāte, pārdale, nodokļu stimuli, administratīvās izmaksas²², un pēc tām vadīties, lai definētu galvenos pamatprincipus, ko ņem vērā, izstrādājot konkrētus risinājumus. Tādēļ autore iepazīnās ar Finanšu ministrijas dokumenta projektu „Nodokļu politikas mērķi, pamatprincipi un sasniedzamie rezultāti 2013. – 2016.gadam”, kur pa galvenajiem nodokļu sistēmas pamatprincipiem tiek minēti:

1) Ieņēmumu pietiekamība – nodokļu ieņēmumi ir galvenais valsts un pašvaldību budžeta izdevumu finansēšanas avots.

2) Efektivitāte – plaša nodokļu bāze, iespējami zema likme. Resursi publiskā sektora finansēšanai tiek iegūti ar iespējami mazāku labklājības samazinājumu. Nodokļu sistēma pēc iespējas ir neitrāla, un ir ierobežots skaits izņēmumu, kas tiek paplašināts tikai, ja tas ir ekonomiski pamatotākais veids, un tikai būtiskāko valsts mērķu atbalstam.

3) Taisnīgums – tiek izvērtēts gan horizontālais taisnīgums (vienādas nodokļu likmes vienādām bāzēm), gan vertikālais taisnīgums (nodokļa maksājums atbilst nodokļu maksātāja materiālajām iespējām). Šie taisnīguma aspekti ir pretrunā viens otram, un var palielināt nodokļu administrēšanas izmaksas. Tādējādi ir būtiski nodrošināt horizontālā un vertikālā taisnīguma attiecību, kas sekmē pēc iespējas labprātīgu nodokļu nomaksu, samazina ēnu ekonomiku.

4) Vienkāršība – nodokļu normatīvajiem aktiem jābūt skaidriem, vienādi izprotamiem, to noteiktajām prasībām pēc iespējas lētāk administrējamām gan nodokļu administrācijai, gan nodokļu maksātājiem.

5) Aktualitāte – Latvijas un globālās ekonomiskās situācijas izmaiņas, sabiedrības attīstība un tehnoloģiskais progress rada būtiskus izaicinājumus arī nodokļu sistēmai, tāpēc ir nepieciešams veikt tās regulāru izvērtējumu un nepieciešamības gadījumā piedāvāt atbilstošas korekcijas.

---

²¹Latvijas Konverģences programma. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīti 2013.gada 10februāri]. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/tautsaimniecibas_analize/fiskala_politika/

²² Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes 2011 – 2015.gadam. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīti 2013.gada 10februāri]. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40180580>

6) Terminēti nodokļu atvieglojumi – pēc iespējas tiek noteikti uz noteiktu laiku, kas ļauj periodiski izvērtēt to efektivitāti, neradot nestabilitāti nodokļu maksātājiem.

7) Savlaicīgums – būtiskas nodokļu politikas izmaiņas tiek izziņotas savlaicīgi, tiek nodrošināta sociālo partneru iesaiste nodokļu politikas diskusijās.²³ autore Latvijas nodokļu politikas pamatprincipus salīdzināja ar 1.1 nodaļas sniegtajiem un secināja, ka Latvijas pielietotie nodokļu politikas principi krasi neatšķiras no citur pielietotajiem, un Latvijā šie politikas pamatprincipi ir pielāgotu valsts vajadzībām.

Lai nodokļu politika būtu vēl efektīva tai, ir jābūt izstrādātiem konkrētiem mērķiem un stratēģijai, tādēļ nodaļas turpinājumā apskatīsim Latvijas izstrādātos mērķus un stratēģiju turpmākajiem gadiem. Latvijas nodokļu politikas mērķi vidējā termiņā ko nosaka „Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes 2011-2015.gadam” ir sekojošas:

- Nodrošināt stabilus valsts budžeta ieņēmumus;
- Nodrošināt nodokļu politikas stabilitāti un prognozējamību;
- Uzlabot Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju;
- Veicināt sociālo taisnīgumu,²⁴

mērķi ir balstīti uz šī brīža ekonomiskās situācijas analīzi un fiskālas politikas mērķiem, noteikt galvenos nodokļu politikas attīstības virzienus un pamatprincipus un, pamatojoties uz tiem, izstrādāt konkrētus pasākumus, kas nepieciešami valsts ekonomikas attīstības un finanšu stabilitātes atjaunošanai. Pie nodokļu politikas pieder arī nodokļu politikas stratēģija, kur būtu jāmin Latvijas nodokļu politikas stratēģija, kur Finanšu ministrs kopīgi ar valdības sadarbības partneriem parakstīja „Nodokļu politikas stratēģiju 2011.-2014.gadam.” Nodokļu stratēģija tika izstrādāta, ņemot vērā šādus pamatprincipus:

- nepieciešamību nodrošināt nodokļu politikas stabilitāti un paredzamību;
- nepieciešamību uzlabot Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju;
- Latvijas mērķi ieviest eiro 2014.gadā²⁵

Kā redzams, tad nodokļu politikas stratēģija ir izveidota no 2011.-2014.gadam, bet nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes no 2011-2015.gadam, un nodokļu politikas

---

²³ Nodokļu politikas mērķi, pamatprincipi un sasniedzamie rezultāti 2013. – 2016.gadam [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīti 2013.gada 8.maijā]. Pieejams:

http://fm.gov.lv/files/nodoklupolitika/Nodoklu_politikas_merki_19032013.pdf

²⁴ „Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes 2011-2015.gadam”. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīts 2013.gada 8.februārī] Pieejams:

<http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/27279-nodoklu-politikas-pamatnostadnes-izsludinas-oficialai-saskanosanai>

²⁵ ²⁵ Nodokļu politikas stratēģija 2011-2014.gadam. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīts 2013.gada 8.februārī] Pieejams:

http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/nodoklu_politikas_strategija_2011_2014_gadam/

mērķi, pamatprincipi un sasniedzamie rezultāti 2013. – 2016.gadam, autore to saista ar to, ka stratēģija iespējams, būs jāmaina atkarībā no ekonomiskās situācijas izmaiņām valstī. Bet tomēr valstī vajag izstrādāt vienu nodokļu politiku, kurā ietver visus iepriekš minētos jautājumus, lai, dotā informācijas būtu, vieglāk uztverama. Autore uzskata, ka Latvijā pašlaik ir stimulējošā nodokļu politika, kuras mērķis ir stimulēt bezdarba samazināšanos un attiecīgi pieprasījuma pieaugumu.

Atkarībā no mērķiem pastāv dažādi nodokļu dalījumi atbilstoši nodokļu elementiem jeb nodokļu klasifikācija. Latvijā nodokļus visbiežāk klasificē pēc to ieturēšanas veida- tiešajos un netiešajos nodokļos. Šis dalījums ir saistīts ar nodokļu ieturēšanas īpatnībām, faktiskā maksātāja aktivitāti un apliekamo objektu. Tomēr jāņem vērā, ka šāds iedalījums ir nosacīts, jo daži nodokļi pēc vienām pazīmēm varētu būt tiešais nodoklis, bet pēc citām netiešais.²⁶ Latvijas nodokļus iedala divās lielās grupās tiešie un netiešie nodokļi, ko nosaka Ministru kabineta 2005.gada 27.decembra noteikumi Nr. 1032 „Noteikumi par budžeta ieņēmumu klasifikāciju”, jāuzsver, ka Latvijā ir tikai valsts nodokļi, ar kuriem apliekamos objektus un nodokļu likmes nosaka Saeima. Par tiešo nodokļu precīzāko definīciju autore uzskata Ekonomikas un Finanšu vārdnīcas skaidrojumu: „Tiešie nodokļi (direct taxes) – nodokļi, ar kuriem valsts apliek maksātāja ienākumus un mantu”²⁷, bet netiešo nodokļu (indirect taxes) definīciju vislabāk paskaidro Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca: „Netiešie nodokļi ir nodokļi, ko nemaksā tieši budžetam, bet kas ir ietverti izstrādājumu cenā. Formāli šos nodokļus maksā uzņēmumi, taču faktiski — preču un pakalpojumu pircējs.”²⁸

Autore ir izveidojusi sadalījumu, lai noskaidrotu, katra nodokļa piederību konkrētajai nodokļu grupai.

Latvijā pie klasiskajiem tiešajiem nodokļiem pieder:

- Iedzīvotāju ienākuma nodokli (regulē likums „Par iedzīvotāju ienākumu nodokli”);
- Uzņēmuma ienākuma nodoklis (regulē likums „Par uzņēmuma ienākumu nodokli”);
- Sociālās apdrošināšanas iemaksas (regulē likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu”);
- Nekustamā īpašuma nodoklis (regulē likums „Par nekustamā īpašuma nodokli”),

²⁶ K.Ketners, O. Lukašina Nodokļi Eiropas Savienībā un Latvijā, Merkūrijs LAT 2007. 12-13.lpp

²⁷ Ekonomikas un Finanšu vārdnīca, Rīga: Norden AB, 2003. 356lpp

²⁸ Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zinātne 2000. 114lpp

bet pie netiešajiem nodokļiem pieder:

- Pievienotās vērtības nodoklis (regulē likums "Par pievienotās vērtības nodokli")
- Akcīzes nodoklis (regulē likums "Par akcīzes nodokli");
- Muitas nodoklis (regulē Muitas likums un citi muitas lietās noteikto kārtību reglamentējoši normatīvie akti);
- Dabas resursu nodoklis (regulē dabas resursu nodokļa likums);
- Izložu un azartspēļu nodoklis (regulē likums "Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli);
- Mikrouzņēmuma nodoklis (regulē likums „ Par mikrouzņēmuma nodokli”)
- Elektroenerģijas nodoklis (Elektroenerģijas nodokļa likums);
- Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis (Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums);
- Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis (Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums).

Ar visu iepriekš minēto nodokļu administrēšanu nodarbojas Valsts ieņēmumu dienests, ar mērķi, lai nodokļu sistēma strādātu un būtu efektīva, Latvijas Republikas likums „Par valsts ieņēmumu dienestu” 1.pants kas nosaka, ka Valsts ieņēmumu dienests „nodrošina nodokļu maksājumu un nodokļu maksātāju uzskaiti, valsts nodokļu, nodevu un citu valsts noteikto obligāto maksājumu iekasēšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī iekasē nodokļus, nodevas un citus obligātos maksājumus Eiropas Savienības budžetam, īsteno muitas politiku un kārtu muitas lietas.”²⁹ un tā izveidotas institūcijas, pašvaldības domes, kā arī citas valsts institūcijas. Valsts ieņēmumu dienests atrodas tieša Finanšu ministrijas pakļautībā.

Autore kopumā secina, ka Latvijas nodokļu sistēmu ietekmē gan Latvijas likumdošana, gan Eiropas Savienības prasības. Latvijā ir izstrādājusi savas nodokļu pamatfunkcijas, pēc kurām tiek definēti nodokļu politikas pamatprincipi. Latvija vadās pēc konkrētiem politikas mērķiem un stratēģijas, kuru pamātā ir veicināt ekonomisko izaugsmi. Nodokļu principi ir noteikti ar likumu “Par nodokļiem un nodevām”. Nodokļus administrē Valsts ieņēmumu dienests (VID), un pēc dalījuma Latvijā pastāv tiešie un netiešie nodokļi.

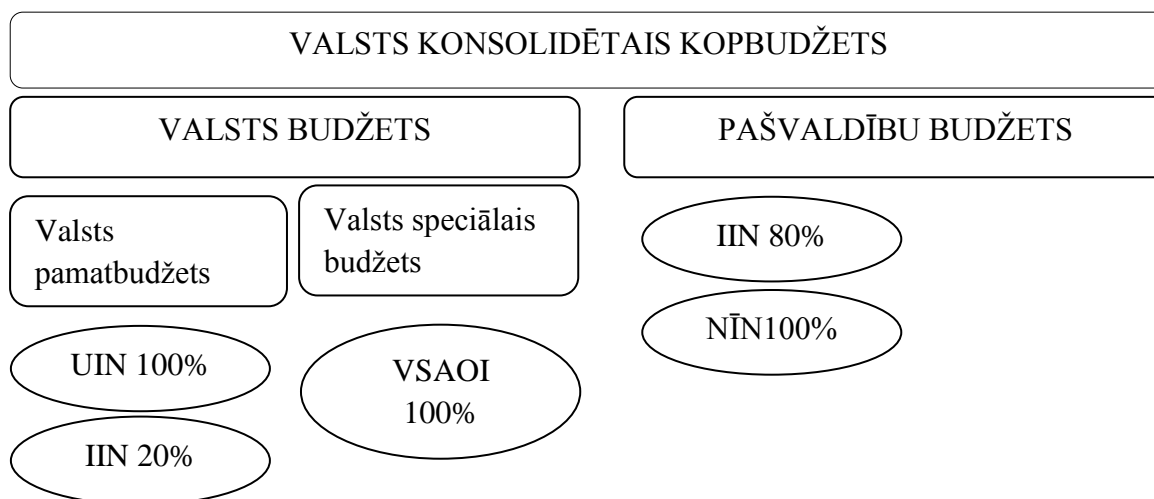
---

²⁹ LR likums „Par Valsts ieņēmumu dienestu” 1.pants

Nākamajā apakšnodaļā autore apskatīs nodokļu lomu valsts ieņēmumu nodrošināšanā ar mērķi noskaidrot, cik lielu budžeta īpatsvarus veido tiešie nodokļi, katrā no budžeta veidiem.

1.3 Nodokļu loma valsts ieņēmumu nodrošināšanā.

Latvijā nodokļus veido gan tiešie, gan netiešie nodokļi, bet šīs apakšnodaļas mērķis ir parādīt tiešo nodokļu lielo īpatsvaru un to nozīmi valsts budžeta veidošanā. Tiešie nodokļi veido valsts un pašvaldības budžeta ieņēmumus. Tiešie nodokļi tiek novirzīti valsts pamatbudžetā (iedzīvotāju ienākuma nodoklis, uzņēmuma ienākuma nodokli), valsts speciālajā budžetā (sociālās apdrošināšanas iemaksas) un pašvaldību budžetā (nekustamā īpašuma nodoklis). Autore arī piedāvā 1.2 attēlu, kurš atspoguļo tiešo nodokļu ieņēmumu sadalījumu pa budžetiem.

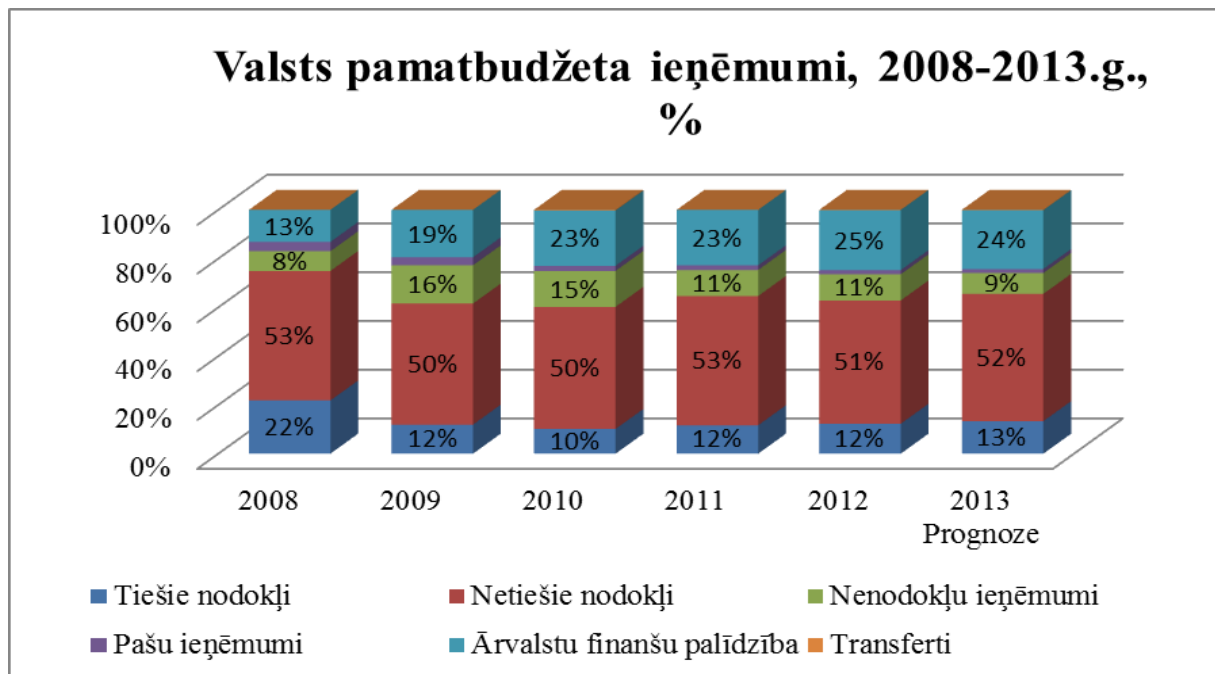
1.2 attēls Budžeta struktūra un tiešo nodokļa sadalījums, 2013.gadā³⁰

Nodokļu sadalījums pa budžetiem ir mainījies, vēl 2009.gadā nodokļu procentuālais sadalījums valsts pamatbudžetā, veidoja iedzīvotāju ienākuma nodoklis, kas sastādīja 17% procentus, bet pašvaldību budžetā iedzīvotāju ienākuma nodoklis sastādīja 83%, bet savukārt 2010.gadā atkal pašvaldību pamatbudžetā 80% un valsts pamatbudžetā 20%, 2011. gadā attiecīgi 82% un 18%, un 2012.gadā un 2013.gadā procentu sadalījums iedzīvotāju ienākuma nodoklim palicis nemainīgs attiecīgi 80% un 20%.

Ir svarīgi noskaidrot, cik lielu ieņēmumu īpatsvaru sastāda tiešo nodokļu ieņēmumi valsts budžetā, un atsevišķi pa budžetiem veidiem, lai varētu noskaidrot tiešo nodokļu īpatsvaru un

³⁰ Budžeta struktūra. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts:2013.gada 13.februārī]. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/valsts_budzets/

nozīmi. Tādēļ 1.1.attēlā apkopoti valsts pamatbudžeta ieņēmumi no 2008.gada līdz 2013.gada prognozētajiem. Pamatbudžeta ieņēmums veido tiešie nodokļi (iedzīvotāju ienākuma nodokli, uzņēmuma ienākuma nodoklis), netiešie nodokļi, ieņēmumi no maksas pakalpojumiem u.c. ieņēmumi un ārvalstu finanšu palīdzība.

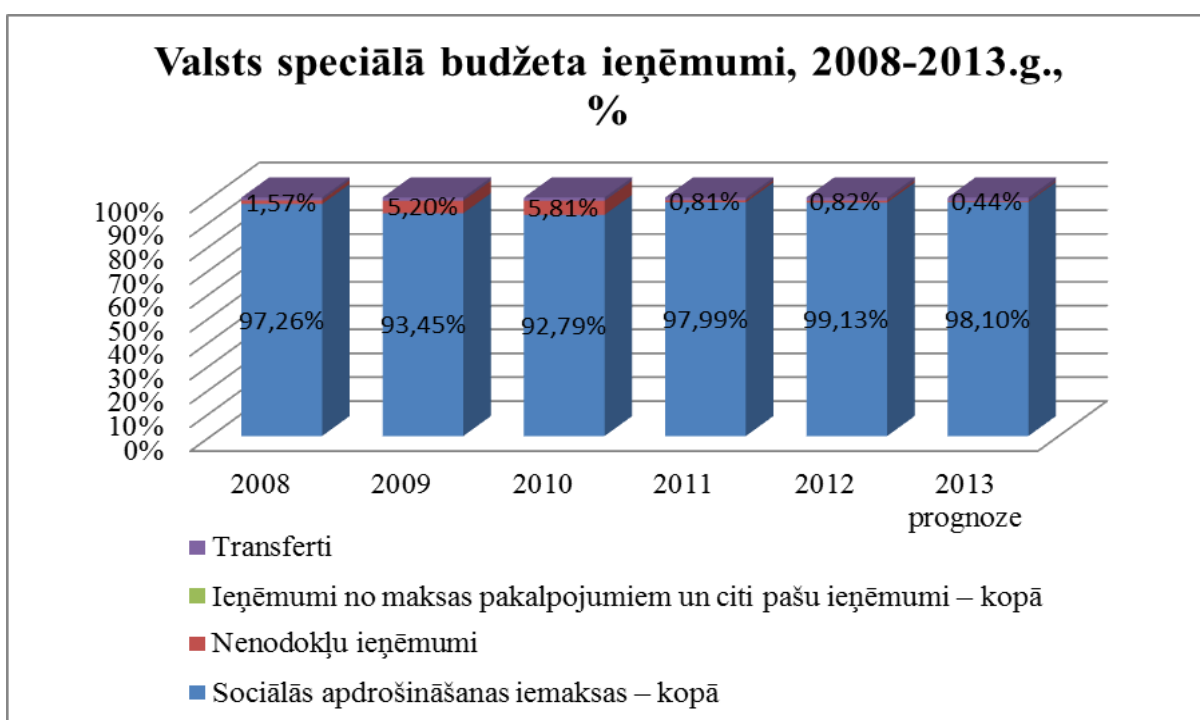
1.1 att. Valsts pamatbudžeta ieņēmumi, 2008-2013.g., %³¹

Valsts pamatbudžeta lielāko ienākuma daļu veido netiešie nodokļu īpatsvars, kuri sastāda pusi jeb 50% no kopējiem ieņēmumiem, kā otram lielākais ieņēmumu postenis ir ārvalstu finanšu palīdzība, šiem ieņēmumiem tendence ir palielināties, jo 2008.gadā tie sastādīja tikai 13%, bet 2012.gadā jau ārvalstu finanšu palīdzība ir pieaugusi līdz 25%, kas saistīts ar starptautisko finanšu palīdzības sniegšanu Latvijai, ekonomiskās krīzes seku likvidēšanai. Kopējais pieaugums četrus gadus laikā veidoja 14 procentu pieaugumu no kopējā valsts pamatbudžeta ieņēmumiem. Savukārt 2013.gada prognoze paredz, ka ārvalstu finanšu palīdzība samazināsies par vienu procentu. Kā trešais lielākais ieņēmumu īpatsvars pieder tiešajiem nodokļiem, kuru īpatsvars kopš 2008.gada ir krasi samazinājies. Ja 2008.gadā tiešo nodokļu īpatsvars ir 22% apmērā, tad 2009.gadā tiešo nodokļu īpatsvars ir samazinājies par 10%, kas saistīts ar uzņēmuma ienākuma nodokļa straujo ienākumu samazinājumu (skat. 3.1.attēlu). 2010.gadā tiešo nodokļu īpatsvars ir viss zemākais un sastāda vairs tikai 10% no kopējiem valsts pamatbudžeta ieņēmumiem, bet no 2011.gada tiešo nodokļu īpatsvars lēnām

³¹ Autores veidots attēls par valsts konsolidētā budžeta izpildi 2008-2012.g.[Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/1/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

pieaug. Ceturtais lielākais ieņēmumu postenis valsts pamatbudžetā ir nenodokļu ieņēmumi, kuru īpatsvars ir svārstīgs, ja 2008.gadā tie bija 8%, tad 2009.gadā jau to īpatsvars ir pieaudzis līdz 16%, bet 2013.gada prognoze paredz, ka nenodokļu īpatsvars būs tikai 9%. Transferti un pašu ieņēmumi veido ļoti mazu valsts pamatbudžeta īpatsvaru. Autore secina, ka nodokļi veido vidēji 60% no valsts pamatbudžeta ieņēmumiem, un no tiem noteicošie ir netiešie nodokļi.

Savukārt valsts speciālo budžetu ieņēmumus veido četras pozīcijas kā sociālās apdrošināšanas iemaksas, nenodokļu ieņēmumi, ieņēmumi no maksas pakalpojumiem un citi pašu ieņēmumi un transferti. Autore ir izveidojusi 1.2 attēlu, kurā ir apkopojusi valsts speciāla budžeta ieņēmumus no 2008.gada līdz 2013.gada prognozētajiem ieņēmumiem.

1.2 att. Valsts speciālā budžeta ieņēmumi, 2008-2013.g.,%³²

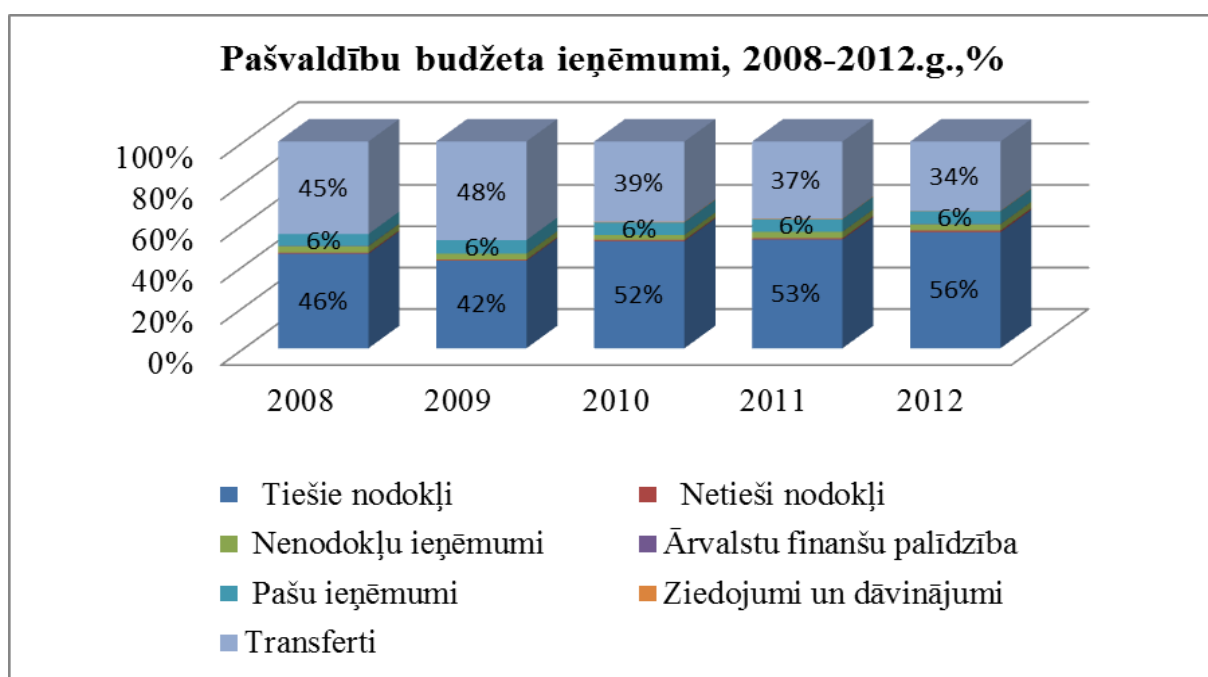
Kā redzams pēc 1.2 attēla, tad lielākos valsts speciālā budžeta ieņēmumus veido tiešais nodoklis jeb valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas-kopā, kas sastāda vairāk nekā 90% no speciālā budžeta ieņēmuma kopsummas. Arī VSAOI no 2008.gada līdz 2010.gadam ir samazinājušās, kas saistīts ar ekonomiskās krīzes sekām. Vislielākais sociālās apdrošināšanas iemaksas īpatsvars veidojas 2012.gadā, un ir 99,13% apmērā no kopējiem valsts speciālā budžeta ieņēmumiem, bet 2013.gada konsolidētais budžets paredz, ka VSAOI

³² Autores veidots attēls par valsts konsolidētā budžeta izpildi, 2008-2013.g.[Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/1/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

samazināsies līdz 98,10%, kas ir par 1,03% mazāk no kopējā speciālā budžeta kopsummas. Pārējie trīs valsts speciālā budžeta ieņēmuma posteņi veido ļoti mazu daļu no valsts speciālā budžeta ieņēmumu kopsummas, kas būtiski nevar ietekmēt valsts speciālo budžetu.

Autores galvenais secinājums ir tāds, ka valsts speciālā budžeta ieņēmumi ir atkarīgi VSAOI ieņēmumiem.

Valsts konsolidēto budžetu veido arī pašvaldību budžets, kurš sastāv no septiņām pozīcijām, kuras ir tiešie nodokļi, netiešie nodokļi, nenodokļu ieņēmumi, pašu ieņēmumi, ziedojumi/dāvinājumi, ārvalstu finanšu palīdzība un pārskaitījumi no citiem budžetiem. Autore ir izveidojusi 1.3 attēlu, kurā ir apkopojusi pašvaldību budžeta ieņēmumus no 2008.gada līdz 2012.gadam.

1.3.att. Pašvaldību budžeta ieņēmumi, 2008-2013.g.,% ³³

Attēls 1.3 parāda, ka lielākos pašvaldību budžeta īpatsvaru veido tiešie nodokļi, un to tendence ir pieaugt. No 2008.gada līdz 2012.gadam tiešo nodokļu īpatsvars ir pieaudzis par 10%, neskatoties uz to, ka 2009.gadā tiešo nodokļu īpatsvars ir samazinājies par 4%. Pašvaldību budžetā tiešos nodokļus veido nekustamā īpašuma nodoklis un iedzīvotāja ienākuma nodoklis. Kā otrais lielākais ieņēmumu postenis ir transferti³⁴, kas sastāda vidēji

³³ Autores veidots attēls par valsts konsolidētā budžeta izpildi, 2008- 2012.g.[Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

³⁴ **Transferts** ir gadskārtējā valsts budžeta likumā īpaši iezīmētu budžeta līdzekļu pārskaitījums, ko var veikt viena līmeņa budžeta — valsts pamatbudžeta, valsts speciālā budžeta, pašvaldību pamatbudžeta, pašvaldību speciālā budžeta — ietvaros vai starp dažāda līmeņa budžetiem. Transferts saņēmējs saņemto budžeta līdzekļu

40% no pašvaldību budžeta ieņēmumiem, bet šim ieņēmuma postenim ir tendence samazināties. Pārējie ieņēmumu posteņi veido tikai 10% no kopējā pašvaldību budžeta.

Pēc dotajiem attēliem varam secināt, ka tiešie nodokļi veido konkrētu ieņēmumu daļu katrā no budžeta veidiem, kā arī to tendence ir palielināties. Tiešiem nodokļiem ir liela ietekme uz valsts attīstību un primāro funkciju izpildi, kura ir nodrošināt budžetā nepieciešamos naudas līdzekļus. Liels tiešo nodokļu īpatsvars, jūtams valsts speciālajā un pašvaldību budžetos, tādēļ būtu nepieciešams noskaidrot tiešo nodokļu ietekmējos faktorus, kas ietekmē tiešo nodokļu ieņēmumu summas, un izteikt priekšlikums kā iespējas palielināt tiešo nodokļu ieņēmumu summas. Tādēļ autore 2 nodaļu veltīs nodarbinātības nodokļu ietekmējošo faktoru analīze

2. TIEŠO NODOKĻU VEIDI LATVIJĀ

Apakšnodaļa 1.3 autore iepazīnās ar valsts konsolidētā budžetā izpildes ieņēmumu īpatsvaru, un konstatēja, ka lielus ienākumus dod tiešie nodokļi, tādēļ autore darba turpinājumā iepazīsies ar tiešo nodokļu veidiem Latvijā un veiks šo nodokļu dziļāku analīzi.

Latvijā pie klasiskajiem tiešajiem nodokļiem pieder- uzņēmuma ienākuma nodokli (UIN), nekustamā īpašuma nodokli (NĪN), nodarbinātības nodokļi (iedzīvotāju ienākumu nodoklis (IIN) un sociālās apdrošināšanas iemaksas (VSAOI)). Autore ir izveidojusi 2.1 tabulu, kurā redzams valsts kopbudžeta ieņēmumu dinamika pa ieņēmumu veidiem, kas precīzāk parādīt, cik lielas ieņēmumu summas iegūst no tiešajiem nodokļiem.

2.1.tabula

Valsts kopbudžeta ieņēmumu dinamika pa ieņēmumu veidiem, 2008-2012.g., milj. LVL ³⁵

	2008	2009	2010	2011	2012
Kopbudžeta ieņēmumi	5 727,20	4 728,40	4 603,80	5 085,50	5 765,20
Nodokļu ieņēmumi	4 737,40	3 509,70	3 402,80	3 878,60	4 228,20
Tiešie nodokļi	3004,6	2161,1	2073,9	2328,4	2585,6
Netiešie nodokļi	1732,8	1348,6	1328,9	1550,2	1754,9
Nenodokļu ieņēmumi un citi ieņēmumi	559	690,6	601	543,4	604,8
Ārvalstu finanšu palīdzība	430,8	528,1	600	663,6	932,2

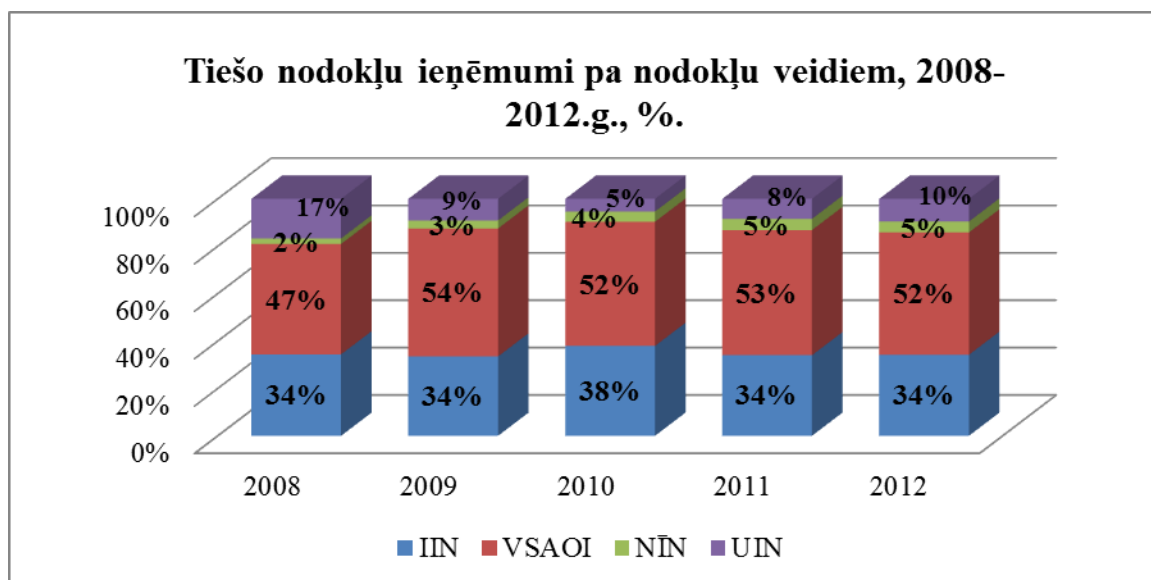
Pēc 2.1 tabulas datiem redzams, ka valsts kopbudžeta ieņēmumi no 2008.gada līdz 2010.gadam ir samazinājušies, kas atkal jāsaista ar ekonomisko krīzi, ieņēmumu samazinājums saistīts ar arī nodokļu ieņēmumu samazinājumu, bet nenodokļu ieņēmumi un ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi ir pieauguši.

Tiešo nodokļu ieņēmumi valsts kopbudžetā veido lielāko daļu ieņēmumus. 2008.gadā ieņēmumi sastāda vairāk nekā pusi no valsts kopbudžeta ieņēmumiem, bet kopš 2009.gada tiešo nodokļu ieņēmumu summa ir samazinājusies par 843,5 miljoniem latu, bet 2010.gadā tiešo nodokļu iekasētā summa ir viszemākā, kas ir 2073,9 miljonu apmērā, un ieņēmumi samazinājušies par 87,2 miljoniem. Savukārt kopš 2011.gada gan tiešie nodokļi, gan kopbudžeta ieņēmumi ir pieauguši, arī 2012.gadā ieņēmumi turpina pieaugt, bet tiešo nodokļu

³⁵ Autores veidota tabula pēc budžeta paskaidrojumiem 2008-2012.g.[Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati, [Resurss skatīts: 2013.gada 1.aprīlī].
Pieejams:http://fm.gov.lv/lv/sadalas/valsts_budzets/budzeta_paskaidrojumi/2013_gads/

summa nepieaugt tik strauji salīdzinājumā ar valsts kopbudžeta ieņēmumiem, kas saistīts ar ārvalstu finanšu palīdzību no Eiropas Savienības.

Kā nākamais, kas būtu jānoskaidro, kurš no tiešajiem nodokļiem ir vadošais jeb kurš no tiešajiem nodokļiem dod vislielākos ieņēmumus, tādēļ autore ir izveidojusi attēlu, kurā būtu redzami tiešo nodokļu ieņēmumi, kuru sadalījums ir parādīts procentos.

2.1.att. Tiešo nodokļu ieņēmumi pa nodokļu veidiem, 2008-2012.g., %³⁶

Pēc 2.1 attēla var secināt, ka lielākos tiešo nodokļu ieņēmumu veido tieši nodarbinātības nodokļi, kas ietver iedzīvotāja ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, kuras vidēji 5 gados sastāda vairāk nekā 85%. Pārējās ieņēmums veido uzņēmuma ienākuma nodoklis, kas 2008.gadā sastādīja 17% no visiem tiešo nodokļu ieņēmumiem, bet 2009.gadā UIN summa samazinājās gandrīz divas reizes, kas saistīts ar ekonomiskās situācijas lejupslīdi, un vairs bija 9% no tiešo nodokļu kopsummas. Vismazākos tiešo nodokļu ieņēmumus iegūst no nekustamā īpašuma nodokļa, kur ieņēmumi pēdējos divos gados pieauguši līdz 5% no kopējiem tiešo nodokļu ieņēmumiem.

Darba turpinājumā autore izvērtēs un analizēs nodarbinātības nodokļus, lai noskaidrotu, kādi faktori un problēmas veicināja nodokļu ieņēmumu samazinājumu, un autore dod savus priekšlikumus šo problēmu novēršanai.

³⁶ Autores veidots attēls par konsolidēto budžetu izpildi, 2008- 2012.g. [Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

2.1 Nodarbinātības nodokļu izvērtējums

Nodarbinātības nodokļu grupa, kurā iekļaujas valsts sociālās apdrošināšanas obligātas iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodoklis. Nodarbinātības nodokļi tiešā veidā skar katru strādājošo cilvēku un to ienākumu apjomu, tāpēc šiem nodokļiem tiek pievērsta liela uzmanība, un to izmaiņas ir būtiski svarīgas ikvienam nodokļu maksātājam. Autore ir izvēlējusies laika periodu no 2008.gada līdz 2013.gada prognozei, kura ietvaros veiks nodarbinātības nodokļu analīzi.

Kā pirmais no nodarbinātības nodokļiem ir iedzīvotāja ienākams nodoklis, kurš ir veidots, ievērojot horizontālā taisnīguma principu, kas nozīmē, ka ienākums tiek aplikts ar nodokli proporcionāli, piemērojot visiem nodokļu maksātājiem vienotu likmi.”³⁷

Likums „Par iedzīvotāju ienākumu nodokli”, kurš Latvijas Republikā ir spēkā esošs no 1994.gada 1.janvāra, kas nosaka nodokļa maksātājus, nodokļa likmes, ar nodokli aplikamos objektus, nodokļa aprēķināšanas un ieturēšanas veidus. Par INN nodokļa maksātājiem tiek uzskatīti:

- fiziskas personas, kuras ir iekšzemes nodokļu maksātāji (rezidenti) un kuras taksācijas periodā ir guvušas ienākumus Latvijas Republikā vai ārvalstīs;
- fiziskas personas, kuras ir ārvalstu nodokļu maksātāji (nerezidenti) un kuras taksācijas periodā ir guvušas ienākumus Latvijas Republikā;
- fiziskas personas, individuālo uzņēmumu, kā arī zemnieku un zvejnieku saimniecību īpašnieki, kuri taksācijas periodā ir guvuši ienākumus, kas nav aplikti ar uzņēmumu ienākuma nodokli.³⁸

Par nodokļa aplikamo ienākumu ir ienākumi, pa kuriem jāmaksā algas nodoklis un tie būtu- darba alga, prēmijas, vienreizēja un sistemātiska atlīdzība, un citi ienākumi, ko darbinieks saņem uz tagadējo vai iepriekšējo darba attiecību pamata, izņemot šā likuma 9.pantā minētos neapliekamos ienākumus, no kura tiek atskaitīti:

- 1) šā likuma 10.pantā noteiktie attaisnotie izdevumi;
- 2) neapliekamais minimums, kas sastāda Ls 45 mēnesī vai Ls 540 gadā.
- 3) šā likuma 13.pantā noteiktie atvieglojumi.

Autore savā darbā neuzskaitīja atsevišķi 10.panta un 13.panta apakšpunktus, jo tas neļautu iekļauties darba apjomos.

³⁷ Kodoliņa-Miglāne I., Nodokļi Latvijā 2007, Rīga: SIA ”Biznesa augstskola Turība”, 2007, 25.lpp

³⁸ Likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”. 3.pants 1-3. punkts

Kā jau iepriekš noskaidrojām iedzīvotāju ienākuma nodoklis stājās spēkā 1994.gadā, un līdz 2008.gadam nodokļa likme bija 25%, savukārt ekonomiskās krīzes apstākļos valsts valdība veica grozījumus likumā, un iedzīvotāja ienākuma nodokļa samazināja līdz 23%. 2009.gadā strauji samazinājās iedzīvotāja ienākuma nodokļa summa (skat.2.1. attēlu), tādēļ tika pacelta iedzīvotāja ienākuma nodokļa bāze līdz 26%, kas izraisīja iedzīvotāju neapmierinātību. Tā kā nodokļa likmes pacelšana nedeļa gaidāmos rezultātus nepieauga IIN ieņēmumi valdība atkal pieņem lēmumu mainīt IIN likmi 2011.gadā, kad likme atkal tika pazemināta līdz 25%, un pēdējās izmaiņas stājušās spēkā no 2013.gada 1.janvāra, kad iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme atkal ir samazināta līdz 24%. Valdība ir arī ielāņojusi turpmākos gados veikt IIN likmes izmaiņas 2014.gadā samazināt IIN likmi par diviem procentiem jeb 22% apmērā, bet 2015.gadā likmi turpinās samazināt un jau būs 20% apmērā. Kā norāda Finanšu ministrija:„ Līdz ar to daļēji tika realizēts Nodokļu politikas stratēģijas 2011.–2014. gadam mērķis – pakāpeniski samazināt darbaspēka nodokļu slogu, kā arī Baltijas valstu konkurencē par investīcijām un darbavietām, nodrošināt Igaunijai un Lietuvai izmaksu ziņā līdzvērtīgākus darba nodokļus, samazināt ēnu ekonomiku un motivāciju izvairīties no nodokļu nomaksas.”³⁹

Autore uzskata, ka svarīgi ir salīdzināt IIN nodokļu likmes Eiropas Savienībā, iepazīstoties ar Eiropas komisijas (European Commission), nodokļu politikas un muitas savienības (Taxation and customs union) Eiropas statistikas grāmatas, datiem (Eurostat statistical books) izdevumu 2013.gadā, tas ir iespējams. Šis materiāls ļauj iepazīties ar visu ES valstu IIN likmēm no 1995.gada līdz 20123.gada likmēm, kas dod iespēju salīdzināt Latviju ar citām ES valstīm. Autore ir izveidojusi tabulu, kurā redzams Eiropas Savienības IIN likmes 2013.gadā.

---

³⁹ www.fm.gov.lv, [Tiešsaiste], Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 3.aprīlī]
Pieejams: http://www.fm.gov.lv/files/valstsbudzets/budzetapaskaidrojumi/FMPask_G_310113_bud2013.pdf

**Maksimālās progresīvās iedzīvotāja ienākuma nodokļa likmes Eiropas Savienības valstīs
2013.gadā ⁴⁰**

Valsts	Nodokļu likme(%)
Bulgārija (BG)	10%
Lietuva (LT)	15%
Rumānija (RO)	16%
Ungārija (HU)	16%
Igaunija (EE)	21%
Čehija (CZ)	22%
Latvija (LV)	24%
Slovākija (SK)	25%
Grieķija (GR)	31,3%
Polija (PL)	32%
Malta (MT)	35%
Kipra (CY)	38,5%
Īrija (IE)	41%
Itālija (IT)	43%
Luksemburga (LU)	43,6%
Apvienotā Karaliste (GB)	45%
Vācija (DE)	47,5%
Slovēnija (SI)	50%
Austrija (AT)	50%
Francija (FR)	50,2%
Somija (FI)	51,1%
Nīderlande (NL)	52%
Spānija (ES)	52%
Portugāle (PT)	53%
Beļģija (BE)	53,7%
Dānija (DK)	55,6%

⁴⁰Top personal income tax rates [Tiešsaiste], [www.ec.europa.eu](http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2013/report.pdf) [Resurss skatīts 2013.gada 14.aprīlī]. Pieejams: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2013/report.pdf, 37.lpp

Zviedrija (SE)	56,6%
Eiropas vidējais līmenis	38,1%

Pēc dotajiem tabulas datiem varam secināt, ka 2013.gadā Latvijā ir 7 zemākā progresīvā IIN likme Eiropas Savienības valstī, bet augstākā IIN likme Baltijas valstu vidū, jo Igaunijai IIN likme sastāda 21%, bet Lietuvai 15%. Bet kā jau autore iepriekš minēja, ka Latvijai ir izveidota nodokļu politikas stratēģija, kuras mērķis ir samazināt nodokļa slogu darbaspēkam, un līdz 2015.gadam IIN likme sastādīs vairs tikai 20%. Latvija iedzīvotāja ienākuma nodokli var salīdzināt tikai ar Bulgāriju, Lietuvu, Rumāniju, Ungāriju, Igauniju un Čehiju, jo šajās valstīs ir tikai proporcionālās iedzīvotāju ienākuma likmes, bet Latviju nevar salīdzināt ar pārējām valstīm, jo tajās ir progresīvās likmes, kuras iedalās minimālajās un maksimālajās, kas atkarīgs no ieņēmumu summas.

Pēdējā, bet nemazāk svarīgāka nodokļa sastāvdaļa ir nodokļa aprēķināšana, iedzīvotāja ienākuma nodokli aprēķina pēc šādas formulas:

2.1. Iedzīvotāja ienākuma nodokļa formula

$$NAI=BI-AI-NM-A;^{41}$$

kur:

NAI-ar nodokli apliekamais ienākums;

BI-bruto ienākumi;

AI- attaisnotie izdevumi;

NM-neapliekamais minimums;

A-atvieglojumi.

2.2 Iedzīvotāja ienākuma nodokļa formula

$$IIN=NAI \times 24\%^{42}$$

kur;

IIN- iedzīvotāju ienākuma nodoklis.

Kā otrs nodarbinātības nodoklis ir sociālās apdrošināšanas iemaksas, kuru reglamentē likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, kurš Latvijas Republikā ir spēkā esošs no 1997. gada 1. oktobra.

⁴¹ Medne A. Nodokļi Latvijā. R.: Turība biznesa augstskola. 2012-35.lpp

⁴² Medne A. Nodokļi Latvijā. R.: Turība biznesa augstskola. 2012-35.lpp

Katrs cilvēks var saskarties ar sociālā riska situācijām, kas var radīt gan materiālus, gan fiziskus un morālus zaudējumus. Tādēļ ir sociālā apdrošināšana, kas ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darbu ienākumu sakarā ar sociāli apdrošinātas personas slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā vai saslimšanu ar arodslimību kā arī papildu izdevumiem sakarā bērna kopšanu un ar sociāli apdrošinātās personas vai tās apgādību esošās personas nāvi.⁴³

Šobrīd valsts sociālās iemaksas kopumā veido 35,09% apmērā no darba ienākumiem, no kuriem 24,09% veiks darba devējs, un 11% - darba ņēmējs, bet 2010.gadā VSAIO darba ņēmējām bija tikai 9% apmērā no darba ienākumiem, šo sadalījumu nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr.1026 „Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes sadalījumu pa valsts sociālās apdrošināšanas veidiem 2013.gadā”⁴⁴, šajos noteikumos var arī iepazīties valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes sadalījumu pa valsts sociālās apdrošināšanas veidiem 2013.gadā. Atšķirībā no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, sociālās iemaksas tiek aprēķinātas no bruto darba samaksas, tātad, tās neietekmē atvieglojumi, kas ietekmē iedzīvotāju ienākuma apliekamo ienākumu.

Valsts sociālās apdrošināšanas pamatprincipi paredz:

1) solidaritāti starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem (turpmāk — maksātāji) un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem (turpmāk — pakalpojumu saņēmēji);

2) sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošanu tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem saskaņā ar likumu.⁴⁵ Autore uzskata, ka šie pamatprincipi dod garantiju valsts iedzīvotājiem, ka neparedzamās situācijās tiks dota palīdzība no valsts puses, ja vien būs maksās valsts sociālās garantijas.

Pastāv arī vairāki veidi Latvijas Republikas likumdošanā, kā sevi var apdrošināt, to nosaka šā likuma 4.pants:

- 1) Valsts pensiju apdrošināšana;
- 2) Sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam;
- 3) Sociālā apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām;
- 4) invaliditātes apdrošināšana;
- 5) maternitātes un slimības apdrošināšana;

---

⁴³ Likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 3.pants 1.apakšpunkts

⁴⁴ MK noteikumi Nr.868 "Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes sadalījumu pa valsts sociālās apdrošināšanas veidiem 2013.gadā" [Tiešsaiste], [Resurss skatīts: 2013.gada 10.aprīlī] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=253495&from=off>

⁴⁵ Likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu” 3.pants 2.apakšpunkts

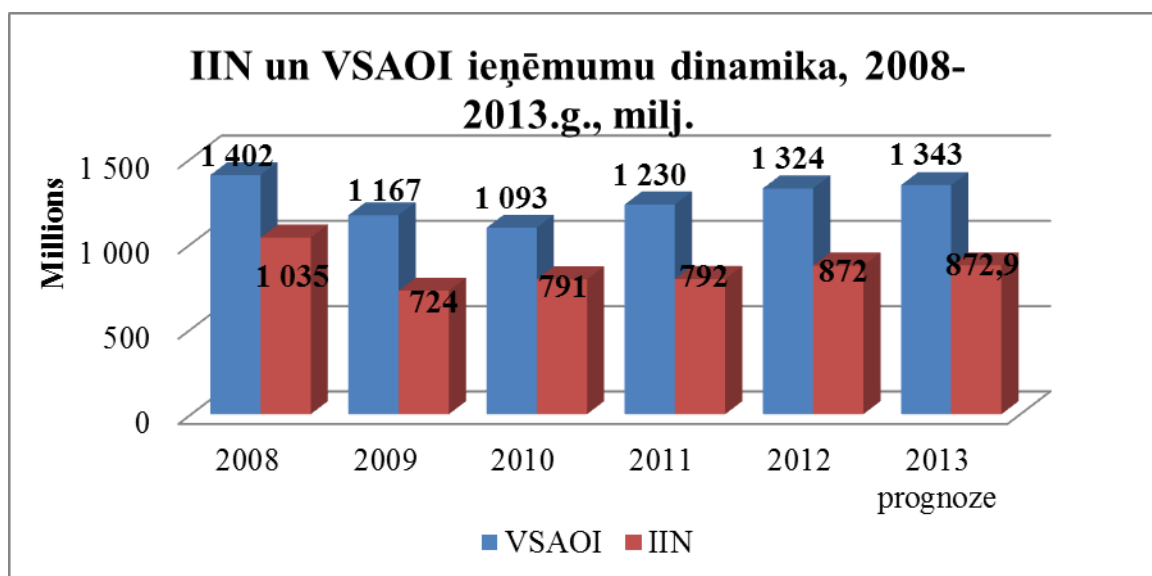
6)vecāku apdrošināšana.

Ja darba devējs un darba ņēmējs ir maksājis nodokļu pilnā apmērā, tad ir pilnībā apdrošinājies, un nodokļu maksātājam ir visas tiesības un iespējamās saņemt garantijas, kas izriet no Latvijas likumdošanas.

Šos likuma pantus autore uzskata, par tiem uz kuriem lielākoties balstās iedzīvotāja ienākuma nodoklis un valsts sociālās obligātās iemaksas likums, un pēc kā vadās valsts galvenās institūcijas kā Finanšu ministrija, Valsts ieņēmumu dienests un citas. Darba turpinājumā autore sīkāk analizēs nodarbinātības nodokļus un to ietekmējošos faktorus, kuriem mainoties arī mainās nodarbinātības nodokļu ieņēmumu summas valsts budžetos.

2.2 Nodarbinātības nodokļu ietekmējošie faktori

Autore iesākumam ir izveidojusi attēlu, kurā ir apkopojusi nodarbinātības nodokļa ieņēmumu dinamika pēdējos piecos gados, un prognozējamus ieņēmumus 2013.gadā.

2.2att. IIN un VSAOI ieņēmumu dinamika no 2008-2013.gada prognozei, milj. LVL⁴⁶

Attēls 2.2 parāda IIN un VSAOI ieņēmumu dinamikas pieaugumu un samazinājumu, kā redzams 2008.gadā ir bijuši vislielākie ieņēmumi gan IIN, gan VSAOI.

2008.gadā IIN ieņēmumi ir 1035 miljonus, savukārt 2009.gadā ieņēmumu samazinājušies par 31% jeb 311 miljoniem latu. IIN straujais samazinājums saistīts ar

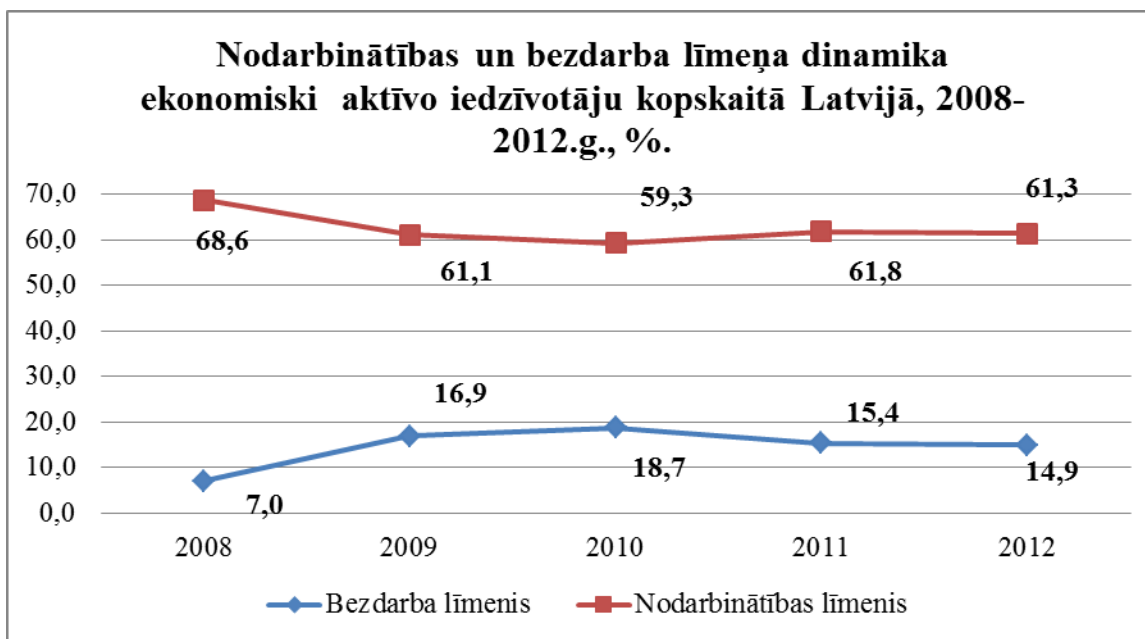
⁴⁶ Autores veidots attēls par konsolidētā budžeta izpili un pašvaldību pamatbudžeta izpildi, 2008- 2012.g. [Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

ekonomisko lejupslīdi, bet no 2009.gada IIN ienākumi pamazām palielinās, un valsts finanšu institūciju plānā ir palielināt IIN ienākums 2013.gadā līdz 872,9 miljoniem, kas būtu lielākais ieņēmumu daudzums pēdējos piecos gados.

Savukārt analizējot VSAOI iemaksas, tad situācija ir līdzīga, jo kopš 2008.gada VSAOI iemaksas ir tikai samazinājušās. Pēc 2.2 attēla ir redzams, ka lielākie ieņēmumi ir bijuši 2008.gadā, kur ieņēmumi sastādīja 1402 miljardus, bet 2009.gadā ieņēmumi jau ir samazinājušies par 17% jeb 235 miljoniem latu, kas ir būtisks samazinājums, bet tomēr viszemākie ieņēmumi bija 2010.gadā, kad VSAOI iemaksas veidojas vairs tikai 1093 miljonus. No 2011.gada VSAOI ieņēmumi atkal pamazām ir pieauguši, kas jau ir saistīts ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos, un 2013.gada prognoze parāda, ka ieņēmumi pieaugs līdz 1343 miljardiem latu.

Būtu nepieciešams noskaidrot faktoros, kāpēc IIN ienākumi un VSAOI iemaksas ir samazinājušās pēdējos gados, un uz kādu faktoru pamata atkal šie ienākumi tiek prognozēti jau lielāki nekā visos iepriekšējos piecos gados. Ir daudzi faktori, kas būtiski var ietekmēt nodarbinātības ienākuma līmeni valstī, no kuriem būtiskākie ir rādītāji kā- bezdarba līmenis, neapliekamais minimums, emigrācija no valsts, nodarbinātības līmenis, darba devēju skaits, atvieglojumi par apgādājamiem, minimālās darba algas apjoms, vidējās bruto un neto algas izmaiņas valstī, ēnu ekonomika un citi. Nodaļas turpinājumā autore apskatīs, katru ietekmējošo faktoru atsevišķi.

Autore uzskata, ka pirmais faktors, kas atstājis lielu ietekmi, uz nodarbinātības nodokļu ieņēmumiem ir saistīts ar bezdarba pieaugumu valstī, un nodarbinātības samazinājumu valstī, tādēļ autore ir izveidojusi 2.3 attēlu, kas parādīs nodarbinātības un bezdarba līmeņa izmaiņas valstī no 2008-2012.gadam.

2.2. att. Nodarbinātības un bezdarba līmeņa dinamika ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā Latvijā, 2008-2012.g., %⁴⁷

Ieņēmumu apjoms būs atkarīgs no tā, cik liels iedzīvotāju skaits būs nodarbināts, un, cik liels ir bezdarba līmenis, tādēļ jo vairāk valsts iedzīvotāju būs nodarbināti, jo lielāka būs apliekamā bāze, kas tiešā veidā veicina ieņēmuma palielināšanos. Pēc centrālās statistikas pārvaldes datiem, autore noskaidroja, ka lielākais nodarbinātības līmenis ir bijis tieši 2008.gadā, kas bija 68,6%, kas sekmēja vislielākos nodokļa ieņēmumus apskatāmajā periodā. Tomēr 2009.gadā nodarbinātības līmenis samazinās, kas saistīts ar ekonomisko krīzi visā pasaulē, un nodarbinātības līmenis ir samazinājies līdz 61,1%, un samazinājums ir 7% apmērā no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaita. 2009.gada nodarbinātības līmenis ir gandrīz 2003.gada līmenī(60,8%), kad Latvija vēl nebija iestājusies Eiropas Savienībā. 2010.gadā nodarbinātības līmenis vēl joprojām samazinās, un vairs ir tikai 59,3%, bet sākot ar 2011.gadu ir pozitīvas tendences nodarbinātības līmenim palielināties, bet tomēr vēl joprojām rādītājs nav atgriezies pirms krīzes līmenī.

Savukārt bezdarba līmeņa pieaugums 2009.gadā ir pieaudzis vairāk kā divas reizes, kas bija palielinājies līdz 16,9%, kas viens no augstākajiem bezdarba līmenis pēdējo gadu laikā, bet tomēr 2010.gadā bezdarba līmenis sasniedza savu maksimumu 18,7% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāja kopskaita. 2012.gadā ir bezdarba līmenis ir samazinājies līdz

⁴⁷ Autores veidots attēls par nodarbinātību un bezdarbu līmeņa dinamika ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā Latvijā, 2008-2012.g., [Tiešsaiste] Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā].

Pieejams:<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzoc/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Nodarbinātība/Nodarbinātība.asp>

14,9% un Labklājības ministrija prognoze paredz, ka 2013.gadā bezdarba līmenis būs vairs tikai 8,4%(īpatsvars no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem).

Otrais faktors, kas veicināja nodarbinātības nodokļu samazināšanos ir emigrācija, kuru sekmēja bezdarba augstais līmenis un nespēja atrast darbu un zemais atalgojums Latvijā, kā liecina centrālās statistikas pārvaldes dati par emigrāciju, kas apkopoti 2.2 tabulā.

2.2. tabula

Emigrējušo cilvēku kopskaits no valsts, 2008-2012.g.,tūkstošos⁴⁸

Gads	2008	2009	2010	2011
Skaitis tūkstošos	27045	38208	39651	30380

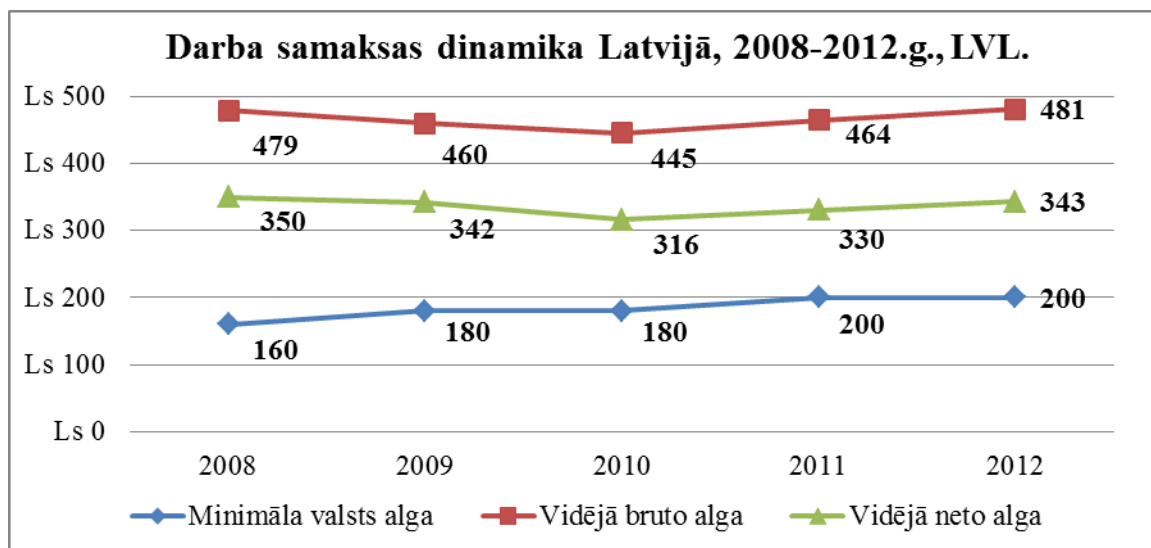
Apkopojot CSP datus, tad četru gadu laikā no valsts oficiāli emigrējuši 135284 tūkstoši iedzīvotāji, bet ir jāņem vērā tāds fakts, ka emigrē pārsvarā gados jauni cilvēki, kuri meklē laikmetīgas un specializētas zināšanas, atzītu izglītība, materiālo labklājību. 2008.gadā emigrējušo skaits bija 27045 tūkstoši iedzīvotāju, bet 2009.gada emigrējušo skaits ir palielinājies līdz 38208 tūkstošiem iedzīvotājiem, emigrējušo skaits pieaudzis vairāk nekā par 10 tūkstošiem iedzīvotāju, ko autore uzskata par lielu rādītāja pieaugumu. Tomēr oficiālie emigrācijas dati liecina, ka 2010.gadā ir vislielākais emigrējušo cilvēku skaits, savukārt 2011.gadā emigrējušo cilvēku skaits jau samazinājies līdz 30 tūkstošiem, kas nozīmē, ka valstī situācija pamazām uzlabojas, tas pozitīvi atspoguļojas arī nodarbinātības ieņēmumos, kuri 2011.gadā palielinās. Kā liecina informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozes, tad „Tautas skaitīšanas dati sniedz lielu ieguldījumu emigrācijas apjomu precizēšanā. Laika posmā no 2000.gada līdz 2011.gadam emigrējušo skaits kopumā veido aptuveni 230 tūkstoši iedzīvotāju. Galvenais izbraukšanas mērķis ir darba meklējumi ārvalstīs. No valsts emigrē galvenokārt darbaspējas vecuma iedzīvotāji⁴⁹”, CSP nav apkopojusi emigrējušo skaitu, par 2012.gadu tādēļ autore nesniedz savus komentārus. Kā varam secināt, ka arī emigrācija ir viens no tiem iemesliem, kādēļ nodarbinātības ienākumi ir samazinājušies, jo no valsts izbrauc tieši liels skaits ekonomiski aktīvo iedzīvotāju, par ko liecina informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.

⁴⁸ Autore veidota tabula par emigrāciju, 2008-2011.g. [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 15.aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>

⁴⁹ Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm [Tiešsaiste], Ekonomikas Ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 15.aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/darba_tirgus/EMZino_260612_full.pdf, 171pp

Iepriekšminēto rādītāju izmaiņas ir būtiski ietekmēja nodarbinātības nodokļu ieņēmumu lielumu, it sevišķi no 2008.gada līdz 2010.gadam, kad bija novērojama arī slikta ekonomiskā situācija.

Trešais faktors, kas ietekmēja IIN un VASOI iemaksu apjomu ir darba samaksas izmaiņas, tādēļ autore ir izveidojusi attēlu, kur var apskatīt valsts noteikto minimālās algas apjomu, vidējās bruto un neto algas izmaiņas, laika periodā no 2008.gad līdz 2012.gadam.

2.3.att. Darba samaksas dinamika Latvijā, 2008-2012.g., LVL⁵⁰

Darba samaksas apjoms nedrīkst būt zemāks par likumā noteikto minimālo mēnesī, kuru nosaka Ministru kabinets, tādēļ darba ņēmējam ir garantija iegūt, bet darba devējam nav tiesības maksāt mazāku summu par likumā noteikto. Kopš 2008.gada valsts minimālā alga ir pieaugusi līdz 200LVL, pieaugums četru gadu laikā ir 40LVL apmērā. Autore uzskata par nepieciešamību pieminēt šādu faktu, kā, ja no minimālās darba samaksas tiek nomaksāti visi nepieciešamie nodokļi, tad atlikušais algas apmērs 2012.gadā nav līdzvērtīgs ar iztikas minimumu mūsu valstī. Autore tabulā 2.3 tabulā ir apkopojusi viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību.

⁵⁰ Autore veidots attēls par darba samaksu Latvijā, 2008-2012.g., [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 16aprīlī]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaju-ienemumi-galvenie-raditaji-30268.html>

Viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtība.⁵¹

2008	2009	2010	2011	2012
160	168	166	173	176

Nomaksājot nodokļus no 2012.gada minimālas algas iedzīvotājam paliek 144,75 lati pēc nodokļu nomaksas bez apgādājamiem un 162,25 lati ar 1 apgādājamo pēc 2012. gada aprēķina, bet iztikas minimums ir 176 LVL apmērā, tad galvenais secinājums ko var izdarīt ir, ka Latvijā minimālā alga neatbilst šā brīža iztikas minimumam, un steidzīgi jāpalielina līdz iztikas minimumam. Pēdējās laikā ir izskanējis viedoklis, ka no 2014.gada minimālās algas apjoms tiks palielināts par 25LVL, un minimālās alga apjoms veids 225LVL, ko autore uzskata pa pozitīvu valdības rīcību, jo tās rezultātā daudziem iedzīvotājiem uzlabosies finansiālā situācija.

Bruto un neto ieņēmumu apjoms tiešā veidā ietekmē kopējo nodarbinātības nodokļu ieņēmumus. Vidējā bruto alga 2008.gadā bija 479LVL, kas sekmēja lielākus nodokļu ieņēmumus, bet 2009.gadā vidējā bruto alga samazinājās par 19LVL, jeb vidējā bruto alga bija 460LVL apmērā, bet kopējais samazinājums divu gadu laikā veido 34 LVL. Arī 2010.gadā vidējā bruto alga turpina samazināties vēl par 15LVL, un vairs ir tikai 445LVL. Savukārt 2012.gadā, kad ekonomiskā situācija uzlabojas, uzlabojas arī valstī vidējās bruto algas, kas ir augstākas nekā 2008.gadā un sastāda 481LVL. Analizējot vidējās neto algas, kuras rodas pēc nodokļu nomaksas, situācija ir līdzīga ar bruto algām. Viszemākās vidējās neto algas ir 2010.gadā, kas bija 316LVL. Neskatoties, ka bruto algas ir pieaugušas 2012.gadā, tomēr vidējās neto algas līmenis ir nav sasniedzis 2009.gada līmeni, un vidējā bruto alga ir mazāka par 21LVL, nekā 2009.gadā, šo iemeslu var sasaistīt ar neapliekamā minimuma un atvieglojumiem par apgādājamo izmaiņām.

Tādēļ ceturtais faktors, kas ietekmēja nodarbinātības nodokļu apjomu ir neapliekamā minimuma un atvieglojuma izmaiņas, tādēļ svarīgi apskatīt šo rādītāju izmaiņas, kuras apkopotas 2.4 tabulā.

⁵¹ Autores veidota tabula par viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 16aprīlī]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaju-ienemumi-galvenie-raditaji-30268.html>

**Neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošo personu dinamika Latvijā,
2008-2012.gadam, LVL⁵²**

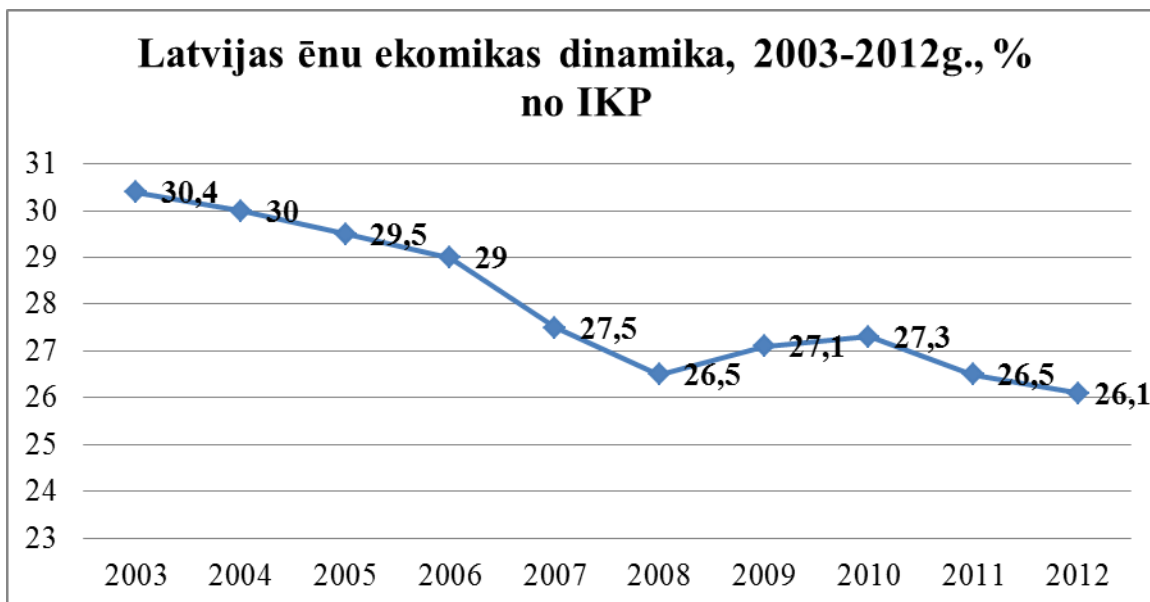
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Neapliekamais min.	80	90	35	45	45	45
Atvieglojumi par apgādībā esošo personu (mēnesī)	56	63	63	70	70	No 01.07.13 80

Ar neapliekamo minimumu un atvieglojumu par apgādībā esošo personu tiek samazināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa aplikamais ienākums. 2009.gadā neapliekamais minimums sasniedzas lielāko summu 90 LVL, bet ekonomiskās krīzes apstākļos valdība pieņēma lēmumu samazināt neapliekamo minimumu ar mērķi palielināt nodokļu ieņēmumus, un šobrīd neapliekamais minimums ir divas reizes mazāks un sastāda 45LVL. Tomēr neapliekamā minimuma krasais samazinājums neveicināja nodokļu iekasēšanu tik veiksmīgi, cik tas bija plānots. Toties atvieglojumi par apgādībā esošo personu (mēnesī), visu laiku ir pieauguši, ja 2008.gadā atvieglojumu summa bija 56LVL, tad 2012.gadā summa ir pieaugusi par 14 LVL jeb līdz 70LVL, kā paredz Ministru kabineta noteikumi Nr. 1097, tad no 2013.gada 1.jūlija atvieglojumi par apgādībā esošo personu (mēnesī) būs 80LVL. Pozitīvi vērtējams, ka tiek celti atvieglojumi par apgādājamo personu, bet tas tikai izlīdzina neapliekamā minimuma samazinājumu, un paties uzlabojums iedzīvotāju vidū nav redzams. Autore uzskata, ka būtu jāpalielina nepaliekamā minimuma summa līdz 2008.gada līmenim, jo tad iedzīvotāji to vairāk izjustu savā finansiālajā situācijā, un iespējams arī veicinātu iedzīvotāju pirkstspēju.

Kā piektais faktors, kādēļ valstī neienāk līdzekļi ir ēnu ekonomika, pēc Frīdriha Šneidera veiktā pētīja par „Ēnu ekonomikas izmēru un attīstību 31 Eiropas un 5 citās OECD valstīs no 2003-2012: daži jauni fakti (Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012:Some New Facts)⁵³ datiem, kurus autores apkopojusi 2.4 attēlā, var iepazīties ar Latvijas ēnu ekonomikas apjomu no IKP.

⁵² Autore veidota tabula par neapliekamā minimuma un atvieglojuma summām [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 16aprīlī]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darbaspeka-izmaksas-galvenie-raditaji-30319.html>

⁵³ Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Fact [Tiešsaiste], [Resurss skatīts: 2013.gada 17aprīlī]. Pieejams: <http://www.economics.uni-linz.ac.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31.pdf>, 1.lpp.

2.4.att. Latvijas ēnu ekonomikas dinamika, 2003-2010.g., % no IKP⁵⁴

Izveidotais 2.4 attēls par Latvijas ēnu ekonomikas dinamiku parāda, ka pirms Latvijas bija iestājusies ES ēnu ekonomika bija aptuveni 30% apmērā no IKP, bet pēc iestāšanās ES rādītājs līdz 2008.gadam bija samazinājies līdz 26,5% no IKP. Tomēr ekonomiskās krīzes apstākļos 2009.gadā un 2010.gadā ēnu ekonomika atkal ir pieaugusi līdz 27,1% un 27,3%, bet 2012.gada rādītājs, kas ir 26,1% apmērā liecina par ēnu ekonomikas samazināšanos, un ir labākā līmenī nekā 2008.gadā. Ja rādītāju salīdzinātu ar ES vidējo, kas 2012.gadā bija 18,4% no IKP, tad Latvijai ir 7,7% lielāka ēnu ekonomika, ko autore uzskata par pietiekamu lielu, lai valstī tiktu risināti jautājumi, kas skar ēnu ekonomiku. Autore balstījās uz šī autora dotajiem sniegtajiem datiem, jo Latvijas valsts iestādes nesniedza tik plašu ēnu ekonomikas dinamiku.

Lai apkarotu ēnu ekonomiku Finanšu ministrija ir izstrādājusi pasākumu plānu ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.-2013.gadam, kura mērķis ēnu ekonomikas mazināšana un godīgas konkurences nodrošināšana. Pastāv vairāki iemesli, kas sekmē ēnu ekonomikas attīstību valstī, kā pirmais tas būtu lielais darbaspēka nodokļa slogs, kas Latvijā ir 43,3% jeb septītais augstākais ES, un augstākais Baltijas valstu vidū Lietuvā-38,9%, Igaunijā-38,8%. Augstais darbaspēka nodokļu slogs sekmēja valstī nelegālās nodarbinātības līmeņa pieaugumu valstī, par ko liecina Valsts darba inspekcijas dati (skat 2.5 tabulu), kas savukārt noved pie cita faktora, kas saistīts ar aplokšņu algām.

⁵⁴ Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Fact [Tiešsaiste], [Resurss skatīts: 2013.gada 17aprīlī]. Pieejams : <http://www.economics.uni-linz.ac.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31.pdf>, 5.lpp

Nelegālās nodarbinātības dinamika, 2008-2011.g., t.⁵⁵

	2008	2009	2010	2011
Nelegāli nodarbināto skaits	1623	1211	1823	2184
Uzņēmumu apsekojumu skaits	4554	4996	3264	2503

Pēc tabulas datiem redzams, ka nelegālās nodarbinātības dinamika ir pieaugusi, neskatoties uz to, ka uzņēmumu apsekojumu skaits ir samazinājies. 2010.gadā un 2011.gadā nelegāli nodarbināto skaits ir strauji palielinājies, kas saistīts ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos, un VDI izveidotā sistēma, kas ļāva atlasīt paaugstinātu riska informāciju saistībā ar neregistrēto nodarbinātību, un sekmēja nelegālās nodarbinātības atklāšanu valstī. VID uzsver, lai apkarotu nelegālo nodarbinātību ir nepieciešams ieviest stingrākus noteikumus. Tādēļ ar Ministru kabineta 2010. gada 7.aprīļa rīkojumu Nr. 197 tika apstiprināts- „Pasākumu plānu neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010. – 2013.gadam.” Pasākumu plāna mērķis ir neregistrētās nodarbinātības mazināšana,⁵⁶ lai sasniegtu šo mērķi VID izstrādājis konkrētus uzdevumus, kas saistīti ar likumu sakārtošanu, darba devēju un darba ņēmēju attiecību savstarpējo nokārtošanu un darba devēja saistību nokārtošana ar VID. Šie faktori būtiski ietekmē nodarbinātības nodokļa ienākuma līmeni, jo salīdzinot ēnu ekonomikas pieaugumu ar nodarbinātības ienākumiem, tad var redzēt to savstarpējo saistību.

Visi iepriekš minētie faktori ir veicinājuši to, ka nodarbinātības nodokļu (IIN un VSAOI) iekasēto nodokļu apjoms ir samazinājies. Tādēļ ir nepieciešams risināt šīs problēmas un pirmais, kas būtu jādara, ir jāapkaro nelegālā nodarbinātība, ar minimālās algas palielināšanu, palielinot neapliekamā minimuma apmēru, un valsts kontroles palielināšanu, kas sekmētu aplokšņu algu apkarošanu un negodīgas konkurences mazināšanos.

⁵⁵ Nelegālās nodarbinātības rādītāji par 2011.gada 9 mēnešos [Tiešsaiste] Valsts inspekcijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 8.maijā]. Pieejams: www.mk.gov.lv/doc/2005/FMZino_120912_neleg_nodarb.1865.doc, 2.lpp.

⁵⁶ Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010. –2013.gadam [Tiešsaiste], Labklājības ministrijas dati. [Resurss skatīts: 2013.gada 17.aprīlī]. Pieejams: http://www.vdi.gov.lv/files/pasakumu_plans.pdf, 5lpp

3. UZŅĒMUMA IENĀKUMA NODOKĻA UN NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA NODOKĻA LIKUMDOŠANU IZMAIŅU IETEKME UZ NODOKĻU IEKASĒŠANU

Autore darba turpinājumā, analizēs uzņēmuma ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa likumdošanu izmaiņu ietekmi, kas saistīta ar nodokļu iekasēšanu, lai varētu izdarīt secinājumus par to lietderību un dot savus priekšlikumus to pilnveidošanai.

3.1 Uzņēmuma ienākuma nodokļa izmaiņu ietekme uz ieņēmumu iekasēšanu

Uz horizontālā taisnīguma principa ir balstīts arī uzņēmuma ienākuma nodoklis, kas nozīmē, ka visiem nodokļa maksātājiem ir vienota likme. Uzņēmuma ienākuma nodokli regulē likumos „Par uzņēmuma ienākuma nodokli”, kas stājies spēkā 1995.gada 1.aprīlī, un nosaka uzņēmuma nodokļa maksātājus, ar nodokli apliekamo objektu, nodokļu apmēru.

Atsaucoties uz likuma 2.pantu, 1.apakšpunktu par uzņēmuma nodokļa maksātāju ir uzņēmumi, kas no saimnieciskās darbības gūst ienākumus, tie var būt gan iekšzemē reģistrēti uzņēmumi, gan ārvalstu uzņēmumi vai uzņēmēj sabiedrības, kā arī to pārstāvniecības un citi likumā minēties nodokļu maksātāji. Ir arī izņēmumi, kas UIN nemaksā tie būtu:

- a) fiziskās personas;
- b) individuālie (ģimenes) uzņēmumi (arī zemnieku un zvejnieku saimniecības), kuri atbilstoši Gada pārskatu likumam nav izvēlējušies sagatavot gada pārskatu;
- c) no valsts budžeta finansētas institūcijas, kuru ienākumi no saimnieciskās darbības paredzēti valsts budžetā;
- d) no pašvaldību budžetiem finansētas institūcijas, kuru ienākumi no saimnieciskās darbības paredzēti pašvaldību budžetos;
- e) privātie pensiju fondi;
- f) biedrības, nodibinājumi, ja to dibināšanas atklāts vai slēpts mērķis nav peļņas vai kapitāla pieauguma gūšana to biedriem;
- g) reliģiskās organizācijas, arodbiedrības un politiskās partijas;
- h) Finanšu un kapitāla tirgus komisija.⁵⁷

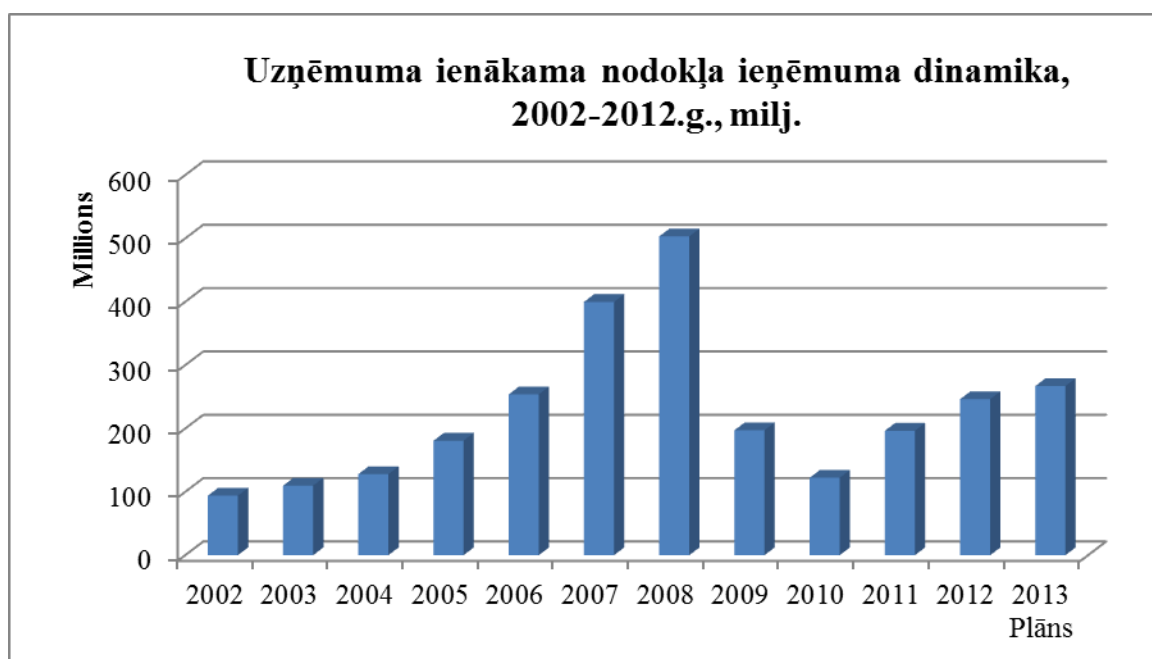
Ar UIN tiek aplikts uzņēmuma gada pārskata peļņas vai zaudējumu aprēķinātais apjoms, kas koriģēts atbilstoši likumā paredzētajā kārtībā, kuru nodokļa maksātājs patstāvīgi sastāda

---

⁵⁷ Likums „Par uzņēmuma ienākuma nodokli”, 2.pants,2.apakšpunkts

nodokļa taksācijas gada deklarācijā, un to iesniedz Valsts ieņēmuma dienestam (VID) vienlaikus ar uzņēmuma gada pārskatu. Maksātājs pastāvīgi pārskaita aprēķināto nodokli valsts budžetā 15 dienu laikā pēc gada pārskata un nodokļa deklarācijas iesniegšanas datuma, šo likuma normu nosaka likuma 4.nodaļa 22.panta 1 un 2 apakšpunktā.

Kopš 1995.gada, kad stājās spēkā uzņēmuma ienākuma nodokļa likums, likme bija 25% apmērā, bet uzņēmuma ienākuma nodokļa likmes ir mainījušās. Kopš 2002.gada tikai veikti likuma grozījumi, un pakāpeniski likme samazināta. 2002.gadā likme tika samazināta par 3% un bija 22% apmērā, bet 2003.gadā likme jau bija 19% apmērā, jo tika samazināta vēl par 3%, un arī 2004.gadā likmi turpina samazināt vēl par 4%, un UIN likme vairs ir 15% apmērā, un likmes lielums ir palicis nemainīgs līdz 2013.gadam. Trīs gadu laikā uzņēmuma ienākuma nodokļa likme tika samazināta par 10%, kas arī atsaucas uz uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumiem. Autore ir 3.1 attēlā apkopojusi UIN ieņēmumus kopš 2002.gada līdz 2012.gada, kas ļaus parādīt likmes izmaiņas ieņēmumu dinamikā.

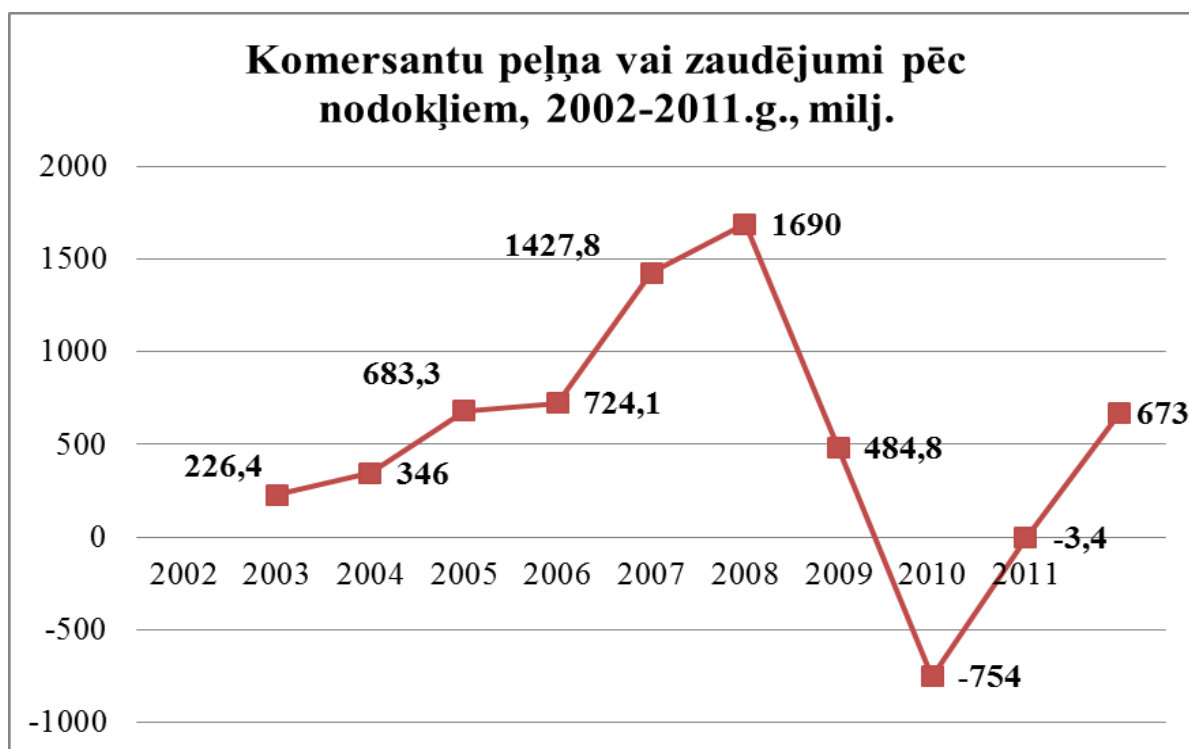
3.1.att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmuma dinamika, 2002-2012.g., milj.LVL⁵⁸

Kā redzams pēc 3.1 attēla, tad no 2002.gada UIN ienākumi ir tikai augši, tas saistīts ar vairāku faktoru ietekmi. Pirmais faktors, kas pozitīvi ietekmēja ir jau iepriekš minētais UIN likmes samazinājums, kas pozitīvi sekmēja UIN ieņēmumu palināšanos paralēli likmju samazinājumam. Autore uzskata, ka līdz 2002.gadam UIN likmes nav bijušas atbilstošas

⁵⁸ Autore veidots attēls par uzņēmuma ienākuma dinamiku 2002-2013.g. [Tiešsaiste], Valsts kases dati. [Resurss skatīts: 2013.gada 17.aprīlī]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

valsts ekonomiskajai situācijai, un šo gadījumu salīdzina ar 1.nodaļā minēto Laffēra līkni, kad nodokļu likme ir pārāk augsta un ieņēmumi netiek iekasēti pilnā apmērā. Tomēr 2008.gadā bija straujš UIN ienākumu kritums, kas saistīts ar ekonomisko krīzi, kas būtiski ietekmēja uzņēmējdarbības vidi netikai Latijā, bet visā pasaulē. 2010.gadā UIN ienākuma līmenis bija viszemākais, un atkal bija 2004.gada līmenī, bet ar 2011.gadu ir redzams UIN ienākumu palielinājums, kas arī turpinās 2012.gadā, kas gadrīz jau ir sasniedzis 2006.gada ienākuma līmeni. Savukārt 2013.gada plāns paredz, ka ieņēmumi no UIN palielināsies, kas tiek pamatots ar uzņēmumu finansiālās darbības rezultātu uzlabošanu 2012. gadā ekonomikas izaugsmes rezultātā, likumdošanas izmaiņām un ēnu ekonomikas apkaršanas plānu.

Būtu jānoskaidro kādēļ līdz 2008.gadam UIN ienākumi ir pieauguši, autore to saista ar uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un straujo ekonomisko izaugsmi, par ko liecina arī uzņēmējdarbības peļņas pieaugums, tādēļ, lai apstiprinātu šo faktoru, autoru izveidojusi, 3.2 attēlu, kur apkopojusi kopējo komersantu peļņu un zaudējumus, no 2002.gada līdz 2011.gadam, pēc centrālās statistikas pārvaldes datiem.

3.2. att. Komersantu Peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem, 2002-2011.g.,milj.LVL⁵⁹

Pēc 3.2 attēla labi var redzēt, ka komersantu peļņa ir palielinājusies no 2002.gada līdz 2007.gadam, un kopējais pieaugums ir 8 reizes, kas apstiprina faktu, ka UIN ieņēmumi ir

⁵⁹ Autores veidots attēls par komersantu peļņu vai zaudējumiem pēc nodokļiem, 2002-2011.g. [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 30.aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>

atkarīgi no uzņēmējdarbības vides uzlabošanās un ekonomisko izaugsmi. Tomēr 2008.gadā komersantu peļņa krītas 4 reizes, kas saistīts ar ekonomisko krīzi, kas skar arī Latvijas uzņēmējdarbības vidi, un 2009.gadā sasniedz savu zemāko punktu, kad komersantiem ir -754 miljonu zaudējumi, bet uzlabojoties ekonomiskajai situācijai uzlabojas arī komersantu stāvoklis, 2011.gadā jau atkal ir peļņa, kas sastāda 673.miljonus latu. Vēl nav oficiālie datie par 2012.gadu, bet autore paredz, ka arī 2012.gadā komersantu peļņa pieaugs, jo savu viedokli balsta uz UIN ieņēmumu palināšanos.

Uzņēmumu peļņu ietekmē arī nodarbinātības nodokļi, tādēļ jāpievērš uzmanība uzņēmumu kontrolei, kas saistīts ar nelegālās nodarbinātības faktoru, jo ja tiek nelegāli nodarbināts darbspēks, tad uzņēmums izvairās no nodarbinātības nodokļu nomaksas, un palielina sava uzņēmuma peļņu. Tādēļ būtu nepieciešams publiskajā telpā runāt par nelegālās nodarbinātības negatīvo ietekmi valsts ekonomiskajā attīstībā.

Autore uzskata, Latvijas UIN likme ir pietiekami zema, lai uzsāktu uzņēmējdarbību Latvijā, un tādēļ autore grib jāsālsātināt Latvijas UIN likme ar Eiropas Savienības valstīm, lai varētu izdarīt secinājumu par Latvijas UIN likmes lielumu, tādēļ autore 3.1 tabulā ir apkopojusi ES valstu UIN likmes.

3.1.tabula

Uzņēmuma ienākuma nodokļa likmes Eiropas Savienības valstīs 2013.gadā.⁶⁰

Valsts	Nodokļu likme(%)
Bulgārija	10%
Kipra	10%
Īrija	12,5%
Latvija	15%
Lietuva	15%
Rumānijas	16%
Slovēnija	17%
Čehija	19%
Polija	19%
Ungārija	19%
Grieķija	20%
Igaunija	21%

⁶⁰Corporate tax rates table [Tiešsaiste], www.kpmg.com [Resurss skatīts: 2013.gada 23.aprīlī]. Pieejams: <http://www.kpmg.com/global/en/services/tax/tax-tools-and-resources/pages/corporate-tax-rates-table.aspx>, 31.lpp

Zviedrija	22%
Slovākija	23%
Apvienotā Karaliste	24%
Somija	24,5%
Austrija	25%
Dānija	25%
Nīderlande	25%
Portugāle	25%
Luksemburga	28,8%
Vācija	29,48%
Spānija	30%
Itālija	31,4%
Francija	33,33%
Beļģija	33,99%
Malta	35%
Eiropas vidējais līmenis	20,47%
Pasaules vidējais līmenis	24,42%

Iepazīstoties ar tabulas dotajiem datiem varam secināt, Latvijā ir ceturtais zemākais UIN likme Eiropas Savienībā, vēl zemākās UIN likmes ir Īrijā(12,5%), Bulgārijā un Kiprā kur UIN ir tikai 10%. Savukārt augstākās IIN likmes ir tādas Eiropas Savienības valstīs kā Malta(35%), Beļģija(33,99%), Francijas(33,33%) un Itālijai, kurai UIN likme ir 31,4%. Ir dots arī vidējais Eiropas uzņēmuma ienākuma nodokļa likmes lielums, kas ir 20,47%, ko var salīdzināt ar pasaules vidējo UIN likmju lielumu, kas sastāda 24,42%, pēc dotajiem datiem varam secināt, ka Eiropas UIN likme vidējā skatījumā ir tikai par 3,95% mazāka. Salīdzinot UIN Baltijas valstu vidū, tad Latvijai ar Lietuvu ir vienāda UIN likme(15%), bet Igaunijai ir par 6% augstāka UIN likme, ir 21%, varam secināt, ka Baltijas valstīs nav vienāda nodokļu politika un attīstības līmenis.

Pēdējais faktors, kas ietekmē uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumus ir likumos noteiktās nodokļa atlaides un atvieglojumi, ko nosaka likums „Par uzņēmuma ienākumu nodokli”, šā likuma 3.nodaļas 15.pants. Nodokļu atvieglojumi ir radīti, lai zināmā mērā kompensētu augstās likmes dažādu nodokļu kategorijās. Kā ziņo Finanšu ministrija, tad UIN atvieglojumi tiek ieviesti ar mērķi palielināt valsts konkurētspēju nodokļu jomā, kā būtiskāko minot jaunu

investīciju piesaisti. UIN nodokļa atvieglojumi ir instruments ekonomikas konkurētspējas nodrošināšanai, jaunu investīciju piesaistei, tirgus nepilnību labošanai un sociālo mērķu sasniegšanai⁶¹, tādēļ autore izveidoja 3.1 tabulu (skat.1. pielikumu), kurā būs iekļautas lielākās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides, ar kuru palīdzību varētu noskaidrot, kuras atvieglojumu grupa veido vislielākās ieņēmumus, un kā ir mainījušās UIN atvieglojumi pa to sadalījumu.

Iepazīstoties ar apkopotajiem datiem, ko sniedz Finanšu ministrijas budžeta paskaidrojumi par nodokļu atvieglojumu (atlaižu) un nodokļu parāda summas, tad pirmais, kas būtu jāmin, ka no 2002.gada līdz 2005.gadam atvieglojumu sistēma atšķiras no tās, kas pastāv no 2006.gada līdz mūsdienām, jo līdz 2005.gadam atvieglojumu tiek iedalīti daudz sīkākās grupās, bet no 2006.gada tiek Finanšu ministrija paskaidrojumus uzrāda piecas lielas grupas, kurās redzami atvieglojumi. Autore to saista ar likumdošanas izmaiņām un pilnveidošanu procesū. Vislielākās nodokļu atlaides veidojas par ziedojumiem visā apskatāmajā laika periodā. 2007.gadā nodokļu atlaides ziedotājiem veidoja 25,6 miljonus, kas augstākais rādītājs, kā otrā pozīcija, kura veido lielākas atlaides, ir citos likumos noteiktās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides. Kopējā skatījumā nodokļu atlaides pieaugušas un samazinājušās paralēli komersantu peļņas/ zaudējumu dinamikai, tā tad šo faktoru ietekmē komersantu peļņa. Kā noskaidrojām, tad arī nodokļu atvieglojumi arī ietekmē UIN ieņēmumu summu, tādēļ autore uzskata, ka būtu nepieciešamas veikt lielāku pētījumu attiecībā pret šo faktoru, izvērtējot visas atvieglojuma veidus, un to lietderību.

Autore secina, ka uzņēmuma ienākuma nodokļa likmes samazināšana palīdzēja veicināt ieņēmumu palielināšanos, bet tas saistīts arī ekonomisko izaugsmi uzņēmumiem un uzņēmējdarbības vides uzlabošanos Latvijā. Būtu nepieciešams pārskatīt uzņēmuma ienākuma nodokļa likuma atvieglojumu lietderību, jo šie pozīcija veido lielas summas.

3.2 Nekustamā īpašuma nodokļa veikto reformu ietekme uz ieņēmumu iekasēšanu

Latvijas Republikā nekustamā īpašuma nodoklis ir stājies spēkā no 1995. gada 9.februāra, kuru regulē likums „Par nekustamā īpašuma nodokli”. Nekustamā īpašuma nodoklis ir vienīgais nodoklis, kurš pilnā apmērā tiek ieskaitīts pašvaldību pamatbudžetā. Nekustamā

---

⁶¹Budžeta paskaidrojumi 2012.gads [Tiešsaiste] Finanšu ministrija dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.maijā].
Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/64F2387B2BE0CD77C2257A870027C8C1?OpenDocument>

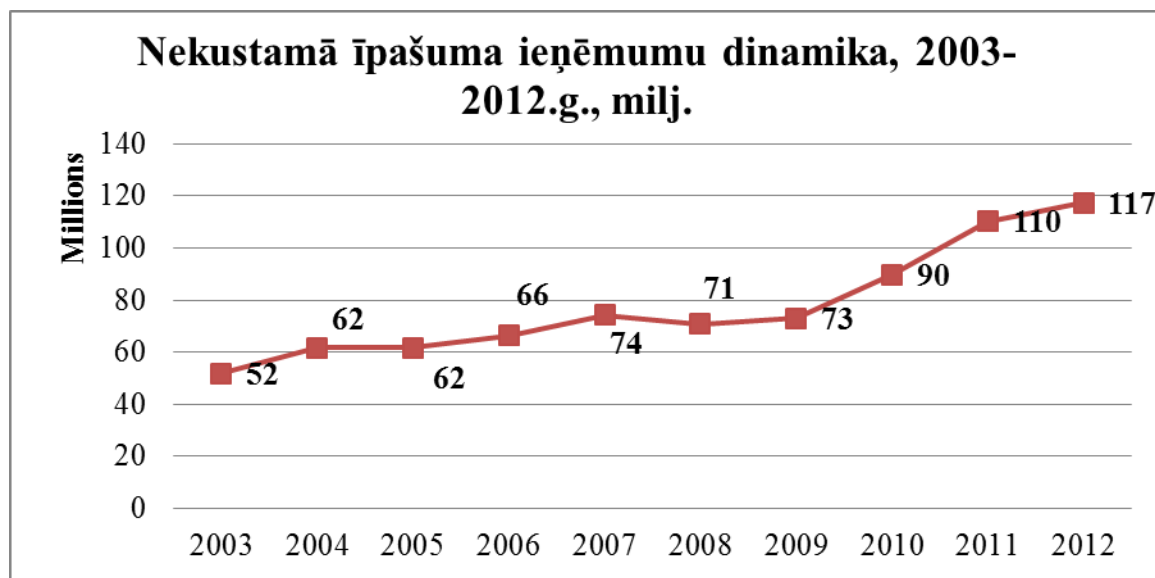
īpašuma nodokļa likums pēdējos gados ir pieredzējis reformas (likumdošanā), ar mērķi palielināt pašvaldību budžeta ieņēmumus.

Nekustamā īpašuma nodokļa maksātāji ir Latvijas vai ārvalstu fiziskās un juridiskās personas un uz līguma vai citādas vienošanās pamata izveidotas šādu personu grupas vai to pārstāvji, kuru īpašumā vai tiesiskā valdījumā ir nekustamais īpašums Latvijā.

Nekustamā īpašuma nodokļa likuma ietvaros 1.pants nosaka nodokļa objektus:

- Zeme;
- Ēkas vai to daļas;
- Saimnieciskā darbībā izmantojamās inženierbūves;
- Dzīvojamo māju palīgēkas platība pārsniedz 25.kv.m, izņemot garāžas.⁶²

Autore piedāvā 3.3.attēlu, kur parādīta nekustamā īpašuma ieņēmumu dinamiku no 2003.gada līdz 2012.gadam, ar kuru palīdzību turpinās veidot nekustamā īpašuma analīzi.

3.3.att. Nekustamā īpašuma ieņēmumu dinamika, 2003-2012.g., milj.LVL⁶³

Kā redzams pēc 3.3 attēla datiem, tad NĪN ieņēmumi gandrīz visos gados ir pieauguši, (izņemot 2008.gadu). Ja no 2003.gada līdz 2008.gadam nodokļu pieaugums ir vērojams tikai pāris miljonos, tad autore šo periodu mazliet salīdzina ar nekustamā īpašuma stagnācijas periodu, jo autoru uzskata, ka uzlabojoties ekonomiskajai situācijai ir jāuzlabojas arī nodokļu

⁶² Likums „Par nekustamā īpašuma nodokli, 1.pants

⁶³ Autores veidots attēls par nekustamā īpašuma ieņēmumiem 2003-2012.g. [Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 3.maijā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>

iekasētajām summām, bet ja ieņēmumi netiek iekasēti pilnā apmērā, tad nepieciešams meklēt iemeslus, kas traucē nodokļu iekasēšanai, un nepieciešmas veikt likmdošanas pilnveidošanu.

No 2009.gada NĪN ieņēmumi ir pieauguši straujāk (no 17 līdz 27 miljoniem), un tas saistīts ar NĪN reformām, kas saistītas ar Latvijas un Starptautisko valūta fondu noslēgto Saprašanās memorandu (Memorandum of Understanding), kas ir dokuments, kura pamatā Latvijas apņemšanās stabilizēt ekonomisko situāciju, bet Starptautiskais Valūtas fonds sniedz finansiālo palīdzību ekonomiskā krīzes pārvarēšanai. Saprašanās memorandu noslēdza 2009.gada 28.janvārī, kam sekoja pieci papildinājumi (2009.gada 13.jūlijs, 2010.gada 22.februāris, 2010.gada 20.jūlijs, 2011.gada 8.jūnijs, 2011.gada 21.decembris), kuros tika veiktas atsauces uz nekustamā īpašuma nodokļa reformām:

- paplašināt nekustamā īpašuma nodokļa bāzi;
- ieviest dzīvojamā nekustamā īpašuma nodokli;
- pilnvarot pašvaldības palielināt nekustamā īpašuma nodokli līdz 3% no kadastrālās vērtības;
- veikt vispusīgu nekustamā īpašuma nodokļa reformu.⁶⁴

No 2000.gada līdz 2007.gadam nekustamā īpašuma nodokļa likme bija 1,5%, bet 2008. gada un 2009.gada likmes apmērs bija 1%, bet 2010.gadā nodokļa reformas rezultātā likme tika atjaunota 1,5% apjomā, no kadastrālās vērtības maksā zemei, ēkām vai to daļām, inženierbūvēm. Tika ieviesta arī nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme 1,5 procentu apmērā apliek neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi. Savukārt 2011.gadā tik paplašināta nodokļu bāze dzīvojamām mājām, kur:

- no 0.1% uz 0.2% no kadastrālās vērtības, kas nepārsniedz 40 000 latu;
- no 0.2% uz 0.4% no kadastrālās vērtības daļas, kas pārsniedz 40 000 latu, bet nepārsniedz 75 000 latu;
- no 0.3% uz 0.6% no kadastrālās vērtības daļas, kas pārsniedz 75 000 latu.

Arī 2011.gadā turpinājās NĪN reformas, un tika ieviesta minimālā nekustamā īpašuma nodokļa maksājums, kura summa bija 5 latu apmērā.

Savukārt 3% apmērā apliek tādas būves, kuras ir sagruvušas, cilvēkiem bīstamas vai vidi degradējošas, šī likme palikusi nemainīga pēdējos gados. Būtu iespējams palielināt nekustamā īpašuma nodokļa iekasētās summas ja tiktu aplikti grausti, kas ir valsts aizsargājami kultūras

---

⁶⁴ Saprašanās memorands otrais papildinājums [Tiešsaiste], Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.maijā]. Pieejams http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_aizdevuma_programma/saprasanas_memorands_ar_eiropas_savienibu/

pieminekļi, bet šobrīd likums neparedz paaugstinātas nodokļu likmes piemērošanu. Šis regulējums sniegtu būtisku atbalstu pašvaldībām, lai mazinātu graustu ietekmi uz pilsētvidi. Līdz 2009.gadam netika veiktas nekādas NĪN reformas, bet ekonomiskās krīzes apstākļos tika veikti vairāki grozījumi, ko autore uzskata par veiksmīgiem, jo NĪN ieņēmumi ir palielinājušies, bet autore arī saskata negatīvo pusi, jo atkal nodokļu slogs tiek likts uz iedzīvotājiem, uzņēmumiem, kuriem pieder īpašumi. Reformu rezultātā nekustamā īpašuma nodokļu ienākuma summā bija jūtams pieaugums.

Autore uzskata, ka veiktās reformas ir jāturpina, jo nepieciešamas uzlabot arī citas lietas, kas skar nekustamā īpašuma nodokli, lai nekustama īpašuma veiktās reformas būtu pilnvērtīgas, un valstī nekustamā īpašuma nodoklis tiktu iekasēts lielākos apjomos. Tādēļ darba turpinājumā autore apskatīs faktorus, ka būtu jāpilnveido.

Ar administratīvi teritoriālā reformas palīdzību tika veikta pašvaldību reforma, kuras mērķis bija pāreja no divu līmeņu uz viena līmeņa pašvaldībām, kuras mērķis bija uzlabot administrēšanu. Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas sistēmu regulē 1998. gadā pieņemtais likums „Par pašvaldību finanšu izlīdzināšanu”, ja 2009.gadā bija 581 pašvaldība, tad 2013.gadā vairs ir tikai 119 pašvaldības. Oficiāli par nekustamā īpašuma administrēšanu atbild Valsts ieņēmumu dienests (VID), bet neoficiāli par NĪN administrēšanu atbild pašvaldības, autore piekrīt speciālistu viedokļiem, ka pašvaldības nedara pietiekami daudz, lai iekasētu pēc iespējas vairāk nekustamā īpašuma nodokļa ienākumus, jo nekustamā īpašuma nodoklis ir no tiem nodokļiem, kuram ir iespējams prognozēt ienākumus, bet liela daļa pašvaldību plānotajos ienākumos norāda mazāku summu, nekā patiesībā varētu iekasēt. Tas saistīts ar pašvaldību izlīdzināšanas fondu, kur 2011.gadā iemaksas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā veica 18 pašvaldības, t.sk. 5 republikas pilsētas, neitrālas jeb tās, kas ne maksā, ne saņem dotāciju, bija 10 pašvaldības, bet 91 pašvaldība saņēma dotāciju no fonda.⁶⁵ Pašvaldību izlīdzināšanas fonds ir finanšu nepieciešamības mākslīgā pārdale par labu novadu pašvaldībām rada netaisnīgu sadalījumu, kā iespējams tiek radīti finansiāli zaudējumi un netiek veicināta vienlīdzīga attīstība.⁶⁶ Pašvaldību izlīdzināšanas fonds cieši saistīts ar nekustamā īpašuma iekasēšanu, jo aprēķinot no fonda saņemamo un fondā iemaksājamo līdzekļu apjomu tiek ņemts vērā kārtējā gadā prognozētais nekustamā īpašuma nodokļa apjoms pašvaldību budžetā. Pašvaldības nosaka

⁶⁵ Pašvaldību finanšu raksturojums [Tiešsaiste] Valsts reģionālās attīstības aģentūras dati [Resurss skatīts: 2013.gada 6.maijā] Pieejams: http://www.vraa.gov.lv/uploads/petnieciba/petijumi/pasvaldibu_finansu_raksturojums_actual.pdf

⁶⁶ Pašvaldību finanšu izlīdzināšana [Tiešsaiste], Latvijas lielo pilsētu asociācijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.maijā]. Pieejams: http://www.llpa.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=164:pavaldbu-finanuiizldzinana&catid=45:pavaldbu-finanses&Itemid=64

pārāk mazus ieņēmumus prognozes (aprēķinot nekustamā īpašuma nodokli izmanto minimālo iekasēšanas koeficientu), un kā pašsaprotamu faktu rēķinās ar to, ka daļu nodokļu neizdosies iekasēt, lai no pašvaldību izlīdzināšanas fonda saņemtu lielāku dotāciju apjomu, un nebūtu jāsamazina budžeta izdevumi. Būtu nepieciešams palielināt minimālo iekasēšanas koeficientu, ar mērķi palielināt pašvaldību budžeta ieņēmumus par nekustamā īpašuma nodokli. Ar 2013.gadu pašvaldībām ir dotas plašākas tiesības, kas ļaus piemērot nodokļa likmi no 0,2-3,0% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības ar saistošo noteikumu ieviešanu. Principi, saskaņā ar kuriem pašvaldības izstrādā saistošos noteikumus nodokļa likmju noteikšanai, ir šādi: četri obligātie principi, kurus jāievēro visām pašvaldībām, izstrādājot saistošos noteikumus par nodokļa likmes vai likmju piemērošanu (objektīva grupējuma princips, efektivitātes princips, atbildīgas budžeta plānošanas princips, prognozējamības un stabilitātes princips) un divi izvēles principi (uzņēmējdarbības atbalsta princips, teritorijas attīstības un teritorijas sakārtošanas princips).⁶⁷

Vēl būtisks fakts, kas ietekmē pašvaldību iekasēto nekustamā īpašuma nodokļu summu, ir piešķirtie atvieglojumi par nekustamā īpašuma nodokļa piemērošanu. Katrai no pašvaldībām ir sava atvieglojumu sistēma, ar kuras palīdzību varētu kontrolēt nekustamā īpašuma nodokļa iekasējamās summas, bet šobrīd šie atvieglojumi tiek piešķirti tikai cilvēku grupām, kuras sociāli nenodrošinātas. Bet autore uzskata, ka ar nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumiem būtu iespējams savā veidā veicināt uzņēmējdarbības vidi pašvaldībās, jo daudziem uzņēmumiem pieder nekustamais īpašums, kuru izmanto savā uzņēmējdarbības vecināšanā, un, ja tiktu piešķirti atvieglojumi uzņēmumiem, tas tikai veicinātu jaunu investoru piesaisti pašvaldībās, un iespējams, ka pašvaldībās palielinātos jauno uzņēmumu skaits.

Nekustamā īpašuma nodokļa aprēķinātā summa veidojas no diviem elementiem nodokļa bāzes un apliekamā objekta (kadastrālā vērtība), kā zināms tad kadastrālo vērtību nosaka Valsts zemes dienests pēc noteiktas metodes. Kadastrālai vērtībai mērķis ir atspoguļot nekustamo īpašumu aptuvenā tirgus vērtība. Kadastrālās vērtēšanas pamatprincipi paredz-objektivitāti, automatizētu aprēķinu, ekonomiskumu. Kadastrālo vērtību nosaka gan zemei, gan ēkām.

Zemei kadastrālo vērtību iedalījumu nosaka gan lauku zemei un apbūves zemei. Faktori, kas ietekmē zemes vērtību, pirmais no tiem ir, kādam mērķim tiks izmantota zeme, ko parasti nosaka pašvaldība. Par lauku zemi tiek uzskatīta tāda, kuras lietošanas mērķis „Lauksaimniecības zeme”, „Mežsaimniecības zeme un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas,

---

⁶⁷ Nekustamā īpašuma nodoklis [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 6.maijā]. Pieejams: http://fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/nekustama_ipasuma_nodoklis/

kurās saimnieciskā darbība ir aizliegta ar normatīvo aktu” un „Ūdens objektu zeme”. Pārējos gadījumos tiek piemērots apbūves zemes vērtēšanas modelis.⁶⁸ Lauku zemei kadastrālo vērtību nosaka pēc vērtības kritērijiem 2012.gadā tiek izmantoti-lietošanas mērķa platības pa zemes lietošanas veidiem, lauksaimniecībā izmantojamās zemes kvalitāti, meža zemes kvalitāti, apgrūtinājumus un to aizņemtās platības, dzīvojamās mājas ietekmi.. Savukārt apbūves zemei ir citi ietekmējošie vērtības faktori, kas ietekmē kadastrālo vērtību-zemes izmantošanu un zemei noteiktos apgrūtinājumus, kuri ietekmē zemes vērtību. Problēmas rodas, kad mainās zemes lietošanas mērķis, piemēram, ja no zemes gabala tiek izveidota jauna zemes vienības daļa, kuras mērķis neatbilst atļautajai izmantošanai. Šajā gadījumā veidojas cita kadastrālā vērtība, kura, iespējams, ir augstāka par iepriekš piemēroto, bet nekustamā īpašuma nodoklis tiek maksāt par veco kadastrālās vērtību, lai šāda situācija neveidotos, būtu jānosaka, ka periodiski notiek zemes lietošanas mērķu pārskatīšana atbilstoši spēkā esošajam teritorijas plānojumam.

Līdz 2012.gadam, aprēķinot ēkas kadastrālo vērtību, izvērtēja tikai ēkas novietojumu (vērtību zona), ēkas tipu (ēkas izmantošanas veids), ēkas kopējo platību (vai atsevišķām ēkām būvtilpums) un ēkas fizisko stāvokli, kas noteikts ņemot vērā galveno konstruktīvo elementu (sienas, pamati, pārsegumi, jumts) fizisko stāvokli.⁶⁹ Jāņem vērā, ka šis modulis nedod iespējas noteikt atšķirīgas kadastrālās vērtības, kuru ietekmē dažādu rādītāju ietekme, tādēļ tika pilnveidots vērtēšanas modelis, no viena modeļa vērtēšanas sistēmas tikai izveidots trīs modeļu vērtēšanas modelis, kas ietvēra savrupmājas, daudzfunkcionālās ēkas, citas nedzīvojamās ēkas Bet problēma rodas, kad ir jānosaka ēkas un būvju kadastrālā vērtība. Kadastrālo vērtību aprēķina Valsts zemes dienests (VZD), kas notiek automatizēti ikvienam īpašumam, pamatojoties uz kadastra informācijas sistēmā fiksētajām ziņām, kas reģistrētas pēc īpašnieka ierosinājuma, tai skaitā, kadastrālās uzmērīšanas datiem vai informācijas, ko sniegušas pašvaldības⁷⁰. Jāņem vērā, ka ziņas, ko izmanto Valsts zemes dienests ir nepilnīgs un netiek atjaunotas. Lai risinātu šo problēmu, būtu nepieciešams Valsts zemes dienestam veikt regulāru un sistemātisku ēku un būvju nolietojumu pārrēķinu, līdz ar to būvju vērtība turpmāko gadu laikā mainītos. Tādēļ autore uzskata, ka nepieciešams sakārtot kadastrālās

---

⁶⁸ Pārskats par kadastrālo vērtību bāzes 2012.gadam izstrādi [Tiešsaiste], Valsts zemes dienesta dati [Resurss skatīts: 2013.gada 2.maijā]. Pieejams: http://kadastralavertiba.lv/wp-content/uploads/2012/03/Parskats_par_KVB_2012.pdf, 4.lpp

⁶⁹ Pārskats par kadastrālo vērtību bāzes 2012.gadam izstrādi [Tiešsaiste], Valsts zemes dienesta dati [Resurss skatīts: 2013.gada 3.maijā]. Pieejams: http://kadastralavertiba.lv/wp-content/uploads/2012/03/Parskats_par_KVB_2012.pdf, 6lpp

⁷⁰ Viss par kadastrālo vērtību [Tiešsaiste], Valsts zemes dienests [Resurss skatīts: 2013.gada 3.maijā]. Pieejams <http://kadastralavertiba.lv/vienkarsi-par-kadastralo-vertibu/>

vērtēšanas sistēmu, un tad minēto reformu rezultāti dos nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumu reālo ieņēmumu summu.

Vēl viens būtisks fakts, kas jāņem vērā ir tas, ka kadastrālā vērtības bieži vien atšķiras no tās, kāda ir tirgus cena, jo nekustamā īpašumu tirgū notiek manipulācijas. Publiskajā telpā sen jau tiek runāts par nekustamā īpašuma manipulācijām, kad darījuma dalībnieki savstarpēji vienojas atsavināšanas līgumā norādīt zemāku vai augstāku nekustamā īpašuma atsavināšanu, kas saistīts ar izvairīšanos no valsts nodevas samaksas. Jau 2005.gadā Starptautiskais Valūtas fonds (SVF) Latvijai iesaka ieviest nekustamā īpašuma nodokli, ko piemērotu visiem personas iegādātajiem īpašumiem, izņemot sākotnējo mājokli. Fonds uzskata, ka tas samazinātu spekulatīvus darījumus ar nekustamajiem īpašumiem un veicinātu to patiesās vērtības atklāšanu, bet Latvija nodokli neieviesa, un 2007.gada aprīlī nekustamo īpašumu tirgus cenas sasniedza maksimumu, un 2008.gadā nekustamā īpašuma „burbulis pārsprāga”, kam sekoja cenu lejupslīde, un Latvijas ekonomikā ieplūda aizvien mazāk aizdevumu, lai finansētu celtniecību un nekustamo īpašumu darījumus.⁷¹

Autore, lai apstiprinātu manipulācijas ar nekustamo īpašumu ir izmantojusi tabulu no informatīvā ziņojuma par valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā apmēra pārskatīšana, par kadastrālo vērtību un pirkumu summu salīdzināšanu, kas atspoguļoti 3.2 tabulā.

3.2. tabula

Kadastrālo vērtību un pirkumu summu salīdzinājums 2009.-2011.g., %⁷²

	Atsavināšanas gadījumu skaits %		
	2009.gads	2010.gads	2011.gads
Kadastrālā vērtība* ⁷³ sakrīt ar pirkuma summu - kadastrālā vērtība* sakrīt ar pirkuma summu vai atšķiras no pirkuma summas mazāk par 10%	19	17	18

⁷¹ Starptautiskais aizdevums Latvijai [Tiešsaiste], www.ir.lv [Resurss skatīts: 2013.gada 3.maijā]. Pieejams: <http://www.ir.lv/2012/8/2/starptautiskais-aizdevums-latvijai-2>

⁷² Informatīvais ziņojums par valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā apmēra pārskatīšana [Tiešsaiste] Finanšu ministrija dati [Resurss skatīts: 2013.gada 8.maijā]. Pieejams: polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file22452.doc, 6.lpp

⁶⁹Saskaņā ar MK 27.10.2009. noteikumiem Nr.1250 "Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā" nodevu aprēķina no novērtējuma kadastrā (kadastrālā vērtība un mežaudzes vērtības summa), tad aprēķinos iekļauta arī no Valsts meža dienesta saņemtā mežaudzes vērtība. Kadastrālā vērtība un mežaudzes vērtība aprēķinos iekļauta proporcionāli objekta atsavinātajām domājamām daļām

Kadastrālā vērtība* ir lielāka par pirkuma summu - kadastrālā vērtība* ir par 10-20% lielāka par pirkuma summu	5	3	3
Kadastrālā vērtība* ir lielāka par pirkuma summu - kadastrālā vērtība* ir vairāk nekā par 20% lielāka par pirkuma summu	32	28	25
Kadastrālā vērtība* ir mazāka par pirkuma summu - kadastrālā vērtība* ir par 10-20% mazāka par pirkuma summu	5	5	5
Kadastrālā vērtība* ir mazāka par pirkuma summu - kadastrālā vērtība* ir vairāk nekā par 20% mazāka par pirkuma summu	39	46	49

Pēc tabulas datiem var secināt, ka no 2009- 2011.gadam tikai aptuveni 20% gadījumos kadastrālā vērtība sakrīt ar pirkuma summu. Bet no 2009.gad līdz 2011.gadam par 10%, ir palielinājušies to darījumu skaits, kad kadastrālā vērtība ir vairāk nekā par 20% mazāka par pirkuma summu, un veido 49% no atsavināšanas darījumu skaita, ko autore uzskata par lielu īpatsvaru. Savukārt no 2009.gada līdz 2011.gadam par 7 procentpunktiem samazinājies to darījumu skaits, kuros kadastrālā vērtība ir vairāk nekā par 20% lielāka nekā pirkuma summa. Darījumi, kad kadastrālā vērtība ir par 10-20% lielāka par pirkuma summu ir samazinājušies par 2%, un 2011.gadā veido 3% no atsavināšanas darījuma skaita, kā arī šie darījumi veido vismazāko īpatsvaru. Minētie dati apliecina, ka nekustamā īpašuma tirgus cenas mēdz atšķirties no kadastrālā novērtējuma un nereti ir lielāka par kadastrālo novērtējumu, turklāt novērota tendence palielināties šādu gadījumu skaitam,⁷⁴ ko autore saista ar valsts nodevas lielo apmēru, kura apmērs sastāda 2% no nekustamā īpašuma vērtības, bet ne vairāk kā Ls 30000, par īpašuma tiesību nostarpināšanu zemesgrāmatā. Autore uzskata, ka būtu nepieciešams izvērtēt valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu apmēru lielumu, jo uzskata, ka 2% ir pārāk liela summa.

⁷⁴ Informatīvais ziņojums par valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā apmēra pārskatīšana, [Tiešsaiste] Finanšu ministrija dati [Resurss skatīts: 2013.gada 8.maijā]. Pieejams: polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file22452.doc, 7.lpp.

Arī ekonomiskās krīzes iespaidā ar Latvijas nekustamo īpašumu, tiek turpinātas manipulācijas, kas saistītas ar nekustamā īpašumu iegādi ārzemniekiem, kas tiek uzskats par veiksmīgu darījumu, kā ziņo medijs Global Property Guide (GPG), jo nekustamā īpašuma cena ir samazinājusies vairāk kārt. Nekustamo īpašumu ko iegādājušies ārzemnieki, samazina zemes izmantošanas iespējas, tādēļ atkal pieaug kadastrālās vērtības gan ēkām, gan zemei, kā ziņo VZD. Tādēļ ir nepieciešams apkarot nekustamā īpašuma spekulantus, kuri izmanto Latvijas nekustamā īpašumu, lai gūtu peļņu un tāda veidā palielina nekustamā īpašuma cenas mākslīgā veidā.

Autore secina, ka nekustamā īpašuma nodokļa likuma veiktās izmaiņas, kas skar likmju palielināšanu ir pozitīvi ietekmējušas nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumus, bet ir nepieciešami arī turpmāki likumdošanas uzlabojumi, kas saistīti ar nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības noteikšanas nepilnībām, kā arī būtu nepieciešamas veikt valsts nodevas apmēra izmaiņas par īpašuma tiesību nostarpināšanu zemesgrāmatā, lai nekustamā īpašuma tirgū tiktu veikti darījumi par patiesu cenu.

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Secinājumi:

1. Jebkuras nodokļu sistēmas pamatā ir aplikšanas principi, ar kuriem saprot pamatnoteikumus nodokļu uzlikšanas sistēmai, kuru mērķis ir sekmēt valsts attīstību un finansiālo stabilitāti.
2. Amerikas zvērināto grāmatvežu institūta un Vašingtonas Valsts nodokļu struktūras studiju komiteja, izstrādātie principi ir visaptverošākie, un viss vairāk pietuvināts mūsdienu nodokļu politikām.
3. Klasiskajā ekonomiskajā teorijā ir izveidojušies efektīvus nodokļus sistēmas veidošanas pamatprincipi, bez kuriem efektīva finanšu vadība nav iespējama.
4. Kā vienu no galvenajiem nodokļu politikas rādītājiem izmanto nodokļu slogu, un pēc Eiropas statistikas grāmatas (Eurostat statistical books), 2012.gada izdevuma datiem, Latvijas nodokļa slogs ir trešais zemākais Eiropas Savienībā.
5. Visā pasaulē nodokļu elementi ir vieni un tie paši, un katrā valsts likumdošanā tie ir atrunāti savādāk, tādēļ pasaulē nav divu vienādu nodokļu sistēmu.
6. Latvijas Republikas nodokļu un nodevas sistēmu regulē likums „Par nodokļiem un nodevām”, kas ietver 14 nodokļus un apmēram 90 nodevas, likums uzskatāms par nodokļu un nodevu „jumta” likumu, kas nosaka vispārīgos nodokļu sistēmas piemērošanas principus.
7. Šobrīd Latvijas nodokļu sistēma galvenokārt balstās uz 1995.gadā veiktās nodokļu reformas galarezultāta pieņemtajiem nodokļu likumiem.
8. Par Latvijas nodokļu politikas jautājumiem atbild Latvijas Republikas Finanšu ministrija.
9. Latvijas valdība ir izstrādājusi Konverģences programmu 2012.-2015.gadam, kuras mērķis ir stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu.
10. Latvijas nodokļu sistēmas pamatprincipi, mērķi balstās uz Finanšu ministrijas dokumenta projektu „Nodokļu politikas mērķi, pamatprincipi un sasniedzamie rezultāti 2013. – 2016.gadam” Savukārt stratēģija tiek veidota pēc „Nodokļu politikas stratēģija 2011.-2014.gadam.”
11. Latvijas nodokļus iedala tiešajos nodokļos un netiešajos, ko nosaka Ministru kabinets.

12. Faktors, kas tiešos nodokļus atšķir no netiešajiem nodokļiem ir tas, ka netiešie nodokļi ietver patērētāja nodokļus, bet tiešie nodokļi iekļauj sevī nodokļus no iedzīvotāju un uzņēmumu ienākumiem.
13. Valsts pamatbudžetu ienākumus lielāko ieņēmumu daļu veido nodokļi, un to ieņēmumi sastāda vairāk 60% no ieņēmumu kopsummas, bet noteicošie šajā budžetā ir netiešie nodokļi.
14. Valsts speciālais budžets balstās uz sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksām, kuras vidēji sastāda 97% no kopējiem speciālā budžeta ienākumiem.
15. Pašvaldību budžeta lielāko īpatsvaru daļu veido tiešo nodokļu ieņēmumiem, kas vidēji sastāda vairāk nekā 53% no kopējie ieņēmumiem.
16. Tiešo nodokļu ieņēmumi no 2008.gada līdz 2012.gadam vidēji veido aptuveni 46% no kopējie valsts budžeta ieņēmumiem.
17. Nodarbinātības nodokļu ieņēmumi sastāda aptuveni 85% no visiem tiešo nodokļu ieņēmumiem.
18. Latvijas IIN progresīvā likme ir 7 zemākā starp ES valstīm, un augstākā IIN likme Baltijas valstu vidū, bet nav optimāli Latviju salīdzināt ar valstīm, kuras seko aiz Latvijas, jo tajās tiek izmantota gan minimālās, gan maksimālās progresīvās IIN likmes.
19. No 2008.gada līdz 2010.gadam nodarbinātības nodokļu ieņēmumi ir samazinājušies, kas saistīts ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos, bet no 2011.gada ieņēmumu apjoms ir palielinājies, bet tomēr 2013.gada ienākumu apjoms vēl joprojām netiek prognozēts pirms krīzes apmērā.
20. Nodarbinātības nodokļu ieņēmumu samazināšanās ir saistīta ar nodarbinātības līmeņa samazināšanos un bezdarba pieaugumu valstī, kas sekmēja emigrācijas pieaugumu no valsts.
21. Ekonomiskās krīzes apstākļos valstī tika samazināts darba samaksas apjoms (neto un bruto alga), kas samazināja apliekamo bāzi, kas samazināja iekasētās nodokļu summas par nodarbinātības nodokļiem.
22. Neapliekamā minimuma samazināšana 2009.gadā neveicināja iedzīvotāja ienākuma nodokļa palielināšanos, kā to bija plānojusi valdība.
23. Atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošo personu, neuzlabo iedzīvotāja finansiālo situāciju, bet tikai atsver neapliekamā minimuma samazināšanu, un reāls uzlabojums iedzīvotāju vidū nav redzams.

24. Kopš 2009.gada strauji pieaugusi emigrācija, ko veicinājis augstais bezdarba līmenis un zemais atalgojums valstī.
25. Ekonomiskās krīzes apstākļos pieauga ēnu ekonomika, (no IKP, par 0,06%), un tās pieaugums saistāms ar lielo darbaspēka nodokļa slogu, kas sekmēja nelegālo nodarbinātību un aplokšņu algu pieaugu valstī.
26. Uzņēmuma ienākuma nodokļa likme līdz 2004.gadam nebija atbilstoša, jo nodokļu likme bija pārāk augsta un nesekmēja ieņēmumu iekasēšanu, bet tās samazinājums pozitīvi ietekmēja ieņēmumu iekasēšanas apjomus.
27. UIN ieņēmumu palielināšanās ir saistīta ar komersantu peļņas pieaugumu, kas liecina par ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos valstī.
28. Latvijas uzņēmuma nodokļa likme ir ceturtā zemāka starp Eiropas Savienības valstīm, un zemākā starp Baltijas valstīm, kas liek secināt par labu uzņēmējdarbības vidi Latvijā.
29. Uzņēmuma ienākuma nodokļa lielākie atvieglojumi veidojas no ziedojumiem laika periodā no 2002- 2011.gadam.
30. Pateicoties Saprašanās memoranda ieteiktajām reformām nekustamā īpašuma nodokļa jomā, nodokļa ieņēmumi no 2009.gada ir palielinājušas par 28%.
31. Pašvaldības ienākumus par nekustamā īpašuma nodokli prognozē mazākus, nekā patiesībā iespējams iekasēt, lai no pašvaldību izlīdzināšanas fondu saņemtu lielāku dotāciju apjomu un nebūtu jāsamazina budžeta izdevumi.
32. Zemei kadastrālo vērtību iedalījumu nosaka gan lauku zemei, gan apbūves zemei, pēc speciāliem kritērijiem, jo to pielietošanas mērķi atšķiras.
33. Ēku un būvju kadastrālo vērtību nosaka Valsts zemes dienests, pēc trīs modeļu vērtēšanas modeļa un pēc Valsts zemes dienesta pieejamiem datiem.
34. Nekustamo īpašumu tirgū notiek manipulācijas, kas saistītas ar kadastrālās vērtības summas nepareizu norādīšanu atsavināšanas līgumā (mazāku vai lielāku par reāli esošo), kas saistīts ar valsts nodevas lielo apmēru par īpašuma tiesību nostarpināšanu zemesgrāmatā.

Priekšlikumi, lai palielinātu tiešo nodokļu ieņēmums valsts budžetā:

1. Lai palielinātu budžeta ieņēmumus valdībai, būtu jāpalielina minimālās algas lielums līdz valsts iztikas minimumam vienam iedzīvotājam, jo pašlaik iztikas minimuma apjoms pašlaik pēc nodokļu nomaksas ir mazāks par valstī noteikto.

2. Valdībai jāsamazina darbaspēka nodokļu slogs ar neapliekamā minimuma palielināšanu vismaz 2008.gada līmenī, kas būtiski uzlabotu iedzīvotāju finansiālo stāvokli.
3. Valdībai nepieciešams izstrādāt konkrētus ilgtermiņa risinājumus, kas mazinātu nelegālo nodarbinātību un aplokšņu algas, lai sekmētu ēnu ekonomiku apkarošanu.
4. Darba devējiem nepieciešams palielināt algas un veicināt jaunu darba vietu parādīšanu, kas samazinātu emigrējušo cilvēku skaitu no valsts.
5. Valdībai jāizvērtē uzņēmuma ienākuma nodokļa likumā noteikto atvieglojumu un atlaižu lietderību un nepieciešamību, jo šī ir iespēja palielināt uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumu summu.
6. Valsts zemes dienestam periodiski būtu jāveic zemes lietošanas mērķu pārskatīšana, atbilstoši spēkā esošajam teritorijas plānojumam, lai neveidotos situācijas, kad zemes mērķis neatbilst atļautajai izmantošanai.
7. Valsts zemes dienestam vajadzētu atjaunot periodiski jāatjauno sava datu bāze, par nekustamajiem īpašumiem, un dati salīdzina ar tirgus cenām, lai neveidotos starpība starp reālo cenu un mākslīgi izveidoto cenu.
8. Valsts zemes dienestam jāsakārto kadastrālās vērtēšanas sistēma, lai veiktās reformas nekustamā īpašuma nodokļa iekasēšanā dotu reālās ieņēmumu summas.
9. Valdībai izvērtē iespēja pārskatīt valsts nodevas apmērs par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā apmēru, to samazinot, jo lielā darījuma skaitā netiek uzrādīta patiesā kadastrālā vērtība.
10. Valdībai jāievieš nekustamā īpašuma nodoklis, kas tiktu piemērots visiem iegādātajiem īpašumiem, kas atrodas personas īpašumā, izņemot sākotnējo mājokli, lai mazinātu manipulācijas ar nekustamo īpašumu.
11. Valsts ieņēmumu dienestam jāpievērš uzmanība nodokļu administrēšanai, un sodu piemērošanai, jo no tā ir atkarīgs, cik lielā apjomā tiks iekasēti nodokļi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. LR saeima. Likums - Par nodokļiem un nodevām (18.02.1995).- Latvijas Vēstnesis, 01.04.1995, Nr.26.
2. LR saeima. Likums -Par iedzīvotāju ienākuma nodokli (01.06.1993).-Latvijas Vēstnesis, 01.01.1994, Nr.32.
3. LR saeima. Likums -Par valsts sociālo apdrošināšanu (01.01.1998). –Latvijas Vēstnesis, 01.01.1998, Nr. 274.
4. LR saeima. Likums – Par uzņēmuma ienākuma nodokli (01.03.1995).- Latvijas Vēstnesis, 01.04.1995, Nr. 274.
5. LR saeima. Likums – Par nekustamā īpašuma nodokli (17.06.1997).-Latvijas Vēstnesis, 01.01.1998, Nr. 145.
6. LR saeima. Likums – Par Valsts ieņēmumu dienestu (11.11.1993).- Latvijas Vēstnesis, 25.11. 1993, Nr105.
7. MK noteikumi Nr.868 "Noteikumi par valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes sadalījumu pa valsts sociālās apdrošināšanas veidiem 2013.gadā" [Tiešsaiste], [Resurss skatīts: 2013.gada 10.aprīlī] Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=253495&from=off>
8. Budžeta paskaidrojumi par ieņēmumu analīzi, [Tiešsaiste], Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 3.aprīlī] Pieejams: http://www.fm.gov.lv/files/valstsbudzets/budzetapaskaidrojumi/FMPask_G_310113_bud2013.pdf
9. Emigrācijas dati, 2008-2011.g. [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 15.aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>
10. Par darba samaksu Latvijā, 2008-2012.g., [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 16.aprīlī]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaju-ienemumi-galvenie-raditaji-30268.html>
11. Nodokļu atvieglojumu (atlaižu) un nodokļu parādu summas [Tiešsaiste] Finanšu ministrija dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.maijā].Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/64F2387B2BE0CD77C2257A870027C8C1?OpenDocument>

12. Par komersantu peļņu vai zaudējumiem pēc nodokļiem, 2002-2011.g. [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 30.aprīlī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>
13. Nelegālās nodarbinātības rādītāji par 2011.gada 9 mēnešos [Tiešsaiste] Valsts inspekcijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 8.maijā]. Pieejams: www.mk.gov.lv/doc/2005/FMZino_120912_neleg_nodarb.1865.doc
14. Nodarbinātības un bezdarba līmeņa dinamiku ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā Latvijā, 2008-2012.g., [Tiešsaiste] Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzsoc/Ikgadējie%20statistikas%20dati/Nodarbinatiba/Nodarbinatiba.asp>
15. Par viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtību [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 16.aprīlī]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaju-ienemumi-galvenie-raditaji-30268.html>,
16. Par neapliekamā minimuma un atviegrojuma summām [Tiešsaiste], Centrālās statistikas pārvaldes dati [Resurss skatīts: 2013.gada 16.aprīlī]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/darbaspeka-izmaksas-galvenie-raditaji-30319.html>
17. Valsts konsolidētā budžeta izpildi 2008-2012.g.[Tiešsaiste] Valsts kases dati [Resurss skatīts: 2013.gada 27.martā]. Pieejams: <http://www.kase.gov.lv/l/saimnieciska-gada-parskats-par-valsts-budzeta-izpildi-un-pasvaldibu-budzetiem/86>
18. Corporate tax rates table [Tiešsaiste], www.kpmg.com [Resurss skatīts: 2013.gada 23.aprīlī]. Pieejams: <http://www.kpmg.com/global/en/services/tax/tax-tools-andresources/pages/corporate-tax-rates-table.aspx>
19. **Friedrich Schneider** Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2012: Some New Fact [Tiešsaiste], [Resurss skatīts: 2013.gada 17.aprīlī]. Pieejams: <http://www.economics.unilinz.ac.at/members/Schneider/files/publications/2012/ShadEcEurope31.pdf>, 1.lpp
20. Tax burden in the European Union countries [Tiešsaiste], www.ec.europa.eu [Skatīts 2013.gada 17.aprīlī]. Pieejams: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/article_6047_en.htm
21. Top personal income tax rates [Tiešsaiste], www.ec.europa.eu [Resurss skatīts: 2013.gada 14.aprīlī]. Pieejams:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2013/report.pdf.

22. **Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca**. Rīga: Zinātne 2000. 114lpp
23. **Ekonomikas un Finanšu vārdnīca**, Rīga: Norden AB, 2003. 356lpp
24. **Ketners K., Lukašina O.** *Nodokļi Eiropas Savienībā un Latvijā*. R.: Merkūrijs LAT. 2007.-12-13, 18-19, 35lpp
25. **Kodoliņa-Miglāne I.** *Nodokļi Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā*. R.: Turība Biznesa augstskola. 2005.-14-15, 16lpp
26. **Kodoliņa-Miglāne I.**, *Nodokļi Latvijā 2007*, Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2007, 25.lpp
27. **Kutuzova O.** *Finances un Kredīts*. R.: Turība Biznesa augstskola. 2012.-146, 150-151.lpp
28. **Medne A.** *Nodokļi Latvijā*. R.: Turība biznesa augstskola. 2012.- 15, 18-19, 35.lpp
29. **Staņislava T., Ketners. K.** *Nodokļu politika Eiropas Savienības vidē*. R.: Biznesa un finanšu pētniecības centrs. 2009.-36.lpp
30. **Jones M.S.**, *Principles of Taxation for Business and Investment Planning*, The McGraw-Hill Companies, 2007, 24, 32.lpp.
31. **McConnell R.C., Brue L.S.**, *Economics: Principles, Problems and Policies* 17.ed., The McGraw-Hill Companies, 2007, 96.lpp
32. Budžeta struktūra. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts:2013.gada 13.februārī]. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/valsts_budzets/
33. Budžeta paskaidrojumi 2008-2012.g.[Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.aprīlī]. Pieejams:http://fm.gov.lv/lv/sadalas/valsts_budzets/budzeta_paskaidrojumi/2013_ga
34. Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm [Tiešsaiste], Ekonomikas Ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada15.aprīlī]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/tsdep/darba_tirgus/EMZino_260612_full.pdf, 17lpp
35. Informatīvais ziņojums par valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā apmēra pārskatīšana [Tiešsaiste] Finanšu ministrija dati [Resurss skatīts: 2013.gada 8.maijā]. Pieejams: polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file22452.doc, 6.lpp'
36. Konverģences programma. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīti 2013.gada 10februārī]Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/tautsaimniecibas_analize/fiskala_politika/

37. Nekustamā īpašuma nodoklis [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 6.maijā]. Pieejams: http://fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/nekustama_ipasuma_nodoklis
38. Nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādnes 2011-2015.gadam". [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīts 2013.gada 8februārī] Pieejams: <http://www.fm.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/27279-nodoklu-politikas-pamatnostadnes-izsludinat-as-oficialai-saskanosanai>
39. Nodokļu politikas mērķi, pamatprincipi un sasniedzamie rezultāti 2013. – 2016.gadam [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīti 2013.gada 8.maijā]. Pieejams: http://fm.gov.lv/files/nodoklupolitika/Nodoklu_politikas_merki_19032013.pdf
40. Nodokļu politikas stratēģija 2011-2014.gadam. [Tiešsaiste] Finanšu ministrijas dati. [Skatīts 2013.gada 8februārī] Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/nodoklu_politika/nodoklu_politikas_strategija_2011_2014_gadam/
41. Pasākumu plāns neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010. –2013.gadam [Tiešsaiste], Labklājības ministrijas dati. [Resurss skatīts: 2013.gada 17.aprīlī]. Pieejams: http://www.vdi.gov.lv/files/pasakumu_plans.pdf, 5lpp
42. Pašvaldību finanšu raksturojums [Tiešsaiste], Valsts reģionālās attīstības aģentūras dati [Resurss skatīts: 2013.gada 5.maijā]. Pieejams: http://www.vraa.gov.lv/uploads/petnieciba/petijumi/pasvaldibu_finansu_raksturojums_actual.pdf
43. Pašvaldību finanšu izlīdzināšana [Tiešsaiste], Latvijas lielo pilsētu asociācijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.maijā]. Pieejams: http://www.llpa.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=164:pavaldbu-finanuiздzinana&catid=45:pavaldbu-finanses&Itemid=64
44. Pārskats par kadastrālo vērtību bāzes 2012.gadam izstrādi [Tiešsaiste], Valsts zemes dienesta dati [Resurss skatīts: 2013.gada 2.maijā]. Pieejams: http://kadastralavertiba.lv/wp-content/uploads/2012/03/Parskats_par_KVB_2012.pdf, 4.lpp
45. Saprāšanās memorands otrais papildinājums [Tiešsaiste], Finanšu ministrijas dati [Resurss skatīts: 2013.gada 1.maijā]. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/starptautiska_finansu_sadarbiba/starptautiska_aizdevuma_programma/saprasanas_memorands_ar_eiropas_savienibu/

46. Starptautiskā Valūtas fonda ekspertu misijas Latvijā 25.02.-05.03.2008. atskaite. [Tiešsaiste]. Finanšu ministrijas dati [Skatīts 2013.gada 8februārī] Pieejams: <http://www.knl.lv/data/File/Nodoklu%20pamatnostadnes%2001%2003%202010.pdf>
47. Viss par kadastrālo vērtību [Tiešsaiste], Valsts zemes dienests [Resurss skatīts: 2013.gada 3.maijā]. Pieejams <http://kadastralavertiba.lv/vienkarsi-par-kadastralovertibu/>
48. Starptautiskais aizdevums Latvijai [Tiešsaiste], www.ir.lv [Resurss skatīts: 2013.gada 3.maijā]. Pieejams: <http://www.ir.lv/2012/8/2/starptautiskais-aizdevums-latvijai-2>
49. www.aicpa.org [Tiešsaiste] Amerikas zvērināto grāmatvežu institūta dati. [Skatīti 2013.gada 13februārī]. Pieejams: <https://www.aicpa.org/INTERESTAREAS/TAX/RESOURCES/TAXLEGISLATIONPOLICY/Pages/TaxReform.aspx>
50. www.dor.wa.gov.com [Tiešsaiste], Vašingtonas Valsts nodokļu struktūras studiju komitejas dati. [Skatīts 2013.gada 28.februārī] Pieejams: http://dor.wa.gov/content/aboutus/statisticsandreports/wataxstudy/Chapter_2.pdf
51. www.ec.europa.eu [Tiešsaiste], European Commission data [Skatīts 2013.gada 17.aprīlī]. Pieejams: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/article_6047_en.htm
52. www6.hawaii.gov.com [Tiešsaiste], Havaju nodokļu ieņēmumu dati [Skatīts 2013.gada 28.februārī]. Pieejams: http://www6.hawaii.gov/tax/trc/docs2003/trc_rpt_2003.pdf
53. www.taxfoundation.org. [Tiešsaiste], Nodokļa fonda dati [Skatīts 2013.gada 28februārī]. Pieejams: <http://taxfoundation.org/principles-sound-tax-policy>

PIELIKUMI

Lielākās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides, 2002- 2012.g., milj. ⁷⁵

	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11
Nodokļa atlaide par ārvalstīs samaksāto nodokli	0,215	0,374	0,52	0,99	1,9	3,0	2,4	1,6	1,2	1,5
Nodokļu atlaide mazajiem uzņēmumiem ⁷⁶	3,82	3,96	0,135	-						
Nodokļa atlaide ziedotājiem ⁷⁷	6,6 ⁷⁸	7,9 ³	10	13,7	17,9	25,6	19,8	9,4	11,5	12,6
Nodokļa atlaide par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem ieguldījumiem	-	0,396	5,1 ⁷⁹	0,97 ³	0,645	0,88	0,77	-	0,9	0,7
Nodokļa atlaide maksātājiem, kas veic lauksaimniecisko darbību	0,438 ⁴	0,308 ⁴	0,528 ⁸⁰	0,517	0,492	1,34	0,98	0,4	1,4	1,1
Nodokļa atlaide uzņēmumiem, kas ražo augstas tehnoloģijas produktus un programmproduktus	0,185 ⁵	0,178 ⁵	0,049 ⁶							
Nodokļa atlaide uzņēmumiem, kas kā darbaspēku izmanto notiesātos ⁸¹	0,004	0,0004	0,0003	0,0005						
Nodokļa atlaide 100% invalīdu biedrību un medicīniska rakstura kapitālsabiedrībām	-	-	-	-	-	0,024	0,011	-	-	-
Citos likumos noteiktās uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaides	4 ⁸²	4,4 ⁹	6,4 ⁹	4,9 ⁹	3	2,77	1,54	3,5	6,0	4,2
Kopā atlaides	15,26	17,7	22,73	21,1	23,9	34,6	25,5	15	21	20,1

⁷⁵ Autores veidots dators pēc Finanšu ministrija datiem par „Nodokļu atvieglojumu (atlaižu) un nodokļu parādu summas”

⁷⁶ Saskaņā ar 2004. gada 20. decembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”, (20% apmērā no aprēķinātās nodokļa summas).

⁷⁷ 85% apmērā no ziedotajām summām, kas ziedotas budžeta iestādēm, biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām vai to iestādēm

⁷⁸ 85% (90%) apmērā no ziedotajām summām, bet ne vairāk kā 20% no kopējās nodokļa summas.

⁷⁹ Nodokļa atlaide par atbalstāmo investīciju projekta ietvaros veiktajiem ieguldījumiem, 40% apmērā no veikto ieguldījumu summas. Atlaidi piemēro tikai tajā taksācijas periodā, kurā ir pabeigts atbalstāmo investīciju projekts. Lai uzņēmums varētu piemērot .o atlaidi, ir nepieciešams Ministru kabineta lēmums par investīciju projekta atbalstu.

⁸⁰ Atlaide 10 latu apmērā par katru lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru

⁸¹ 20% no aprēķinātā uzņēmumu ienākuma nodokļa.

⁸² Kopā likuma „Par ārvalstu ieguldījumiem Latvijas Republikā”. noteiktā peļņas nodokļa (uzņēmumu ienākuma nodokļa) atlaide 100% (50%), kuru tiesīgī izmantot uzņēmumi ar ārvalstu ieguldījumiem, kas reģistrēti līdz 1995. gada 1. aprīlim un kuri atbilda nodokļa atlaides saņemšanai izvirzītajiem kritērijiem un likumā „Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās” noteiktā uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide 80% apmērā no aprēķinātās nodokļa summas.

Bakalaura darbs „Tiešo nodokļu loma Latvijas budžetā” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Signe Laksa _____
(paraksts) (datums)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.ekon., profesore, Lūcija Kavale _____
(paraksts) (datums)

Recenzents: As. prof. Svetlana Saksonova _____
(paraksts) (datums)

Darbs iesniegts Finanšu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: lietvedības sekretāre Zoja Rjabeca _____

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījumu komisijas sēdē

_____ prot. Nr. _____

Komisijas sekretārs _____
(vārds uzvārds) (paraksts)